

SATURS

IEVADS	3
1. FOTOGRĀFIJA KĀ MĀKSLAS VEIDS	7
1.1. <i>FOTOGRĀFIJA VĒSTURISKĀ SKATĪJUMĀ .....</i>	<i>9</i>
1.2. <i>FOTOGRĀFIJAS LOMA MŪSDIENĀS .....</i>	<i>11</i>
2. IZPRATNE PAR TĒLA VEIDOŠANU FOTOGRĀFIJĀ.....	12
2.2. <i>KAS IR TĒLS.....</i>	<i>14</i>
2.3. <i>TĒLS MĀKSLINIECES SINDIJAS ŠĒRMANES DAIĻRADĒ.....</i>	<i>17</i>
3. UZDEVUMU IZVEIDES TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS UN ĪSTENOŠANA.....	21
3.1. <i>VAKARA – MAIŅU VIDUSSKOLAS 10. KLASES JAUNIEŠU RAKSTUROJUMS .....</i>	<i>22</i>
3.2. <i>VIZUĀLĀS MĀKSLAS VADLĪNIJU UN STANDARTU APSKATS .....</i>	<i>28</i>
3.3. <i>IZSTRĀDĀTO UZDEVUMU MĀCĪŠANAS METODES .....</i>	<i>32</i>
3.4. <i>UZDEVUMU TEMATISKAIS PLĀNOJUMS UN VĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI .....</i>	<i>35</i>
3.5. <i>UZDEVUMU ĪSTENOŠANA UN ANALĪZE.....</i>	<i>38</i>
3.5.1. <i>UZDEVUMU ATBILSTĪBA SKOLĒNU INTERESĒM.....</i>	<i>69</i>
NOBEIGUMS.....	74
LITERATŪRAS SARAKSTS	77
ANOTĀCIJA.....	80
ABSTRACT.....	81
PIELIKUMI	82

IEVADS

Diplomdarbā izvēlētā tēma par tēla veidošanu fotogrāfijā tika pētīta vairāku iemeslu dēļ.

Tēma ir aktuāla, jo fotogrāfija ir ieņēmusi svarīgu lomu mākslas pasaulē, tādēļ tika izstrādāta uzdevumu kopa, ar kuras palīdzību skolēnus būtu iespējams iepazīstināt ar šo mūsdienās tik plaši pārstāvēto un daudzveidīgo mākslu, orientēties tajā, vienlaicīgi arī aktivizējot un attīstot viņu radošo domāšanu.

Iecere veikt uzdevumus saistībā ar tēlu fotogrāfijā radās tādēļ, ka vakarskolas 10. klases skolēni, kaut arī šķietami pieauguši, tomēr vēl atrodas savas patiesās identitātes meklējumos, daudzi no viņiem meklē to, ko vēlāk sauks par savu.

Diplomdarbā uzsvars tiek likts uz tēla veidošanu fotogrāfijā ar mērķi skolēniem likt domāt par savu tēlu sabiedrībā, vidē, kurā viņi dzīvo, kā viņu tēls ietekmē apkārtesošos tēlus un kā vide ietekmē viņu tēlu. Šī uzdevumu kopa būvēta tā, lai veidotu asociācijas ar dzīvi, jo fotogrāfija ir tik tieša, tajā atainotais acu skatiens var pastāstīt pat par cilvēka likteni.

Fotogrāfijā parādās mirkļa tiešums. Ne izstiepts, ne atpakaļ ejošs, kā tas bieži vien ir gleznās. Tieši tas, kas nepieciešams mūsdienu mākslas patērētājam.

Darbs ar foto vizuālās mākslas stundās tiek skarts visai pavirši gan vēsturiskā aspekta, gan praktiskās darbības ziņā. Tomēr mūsdienu skolai jāveido vispusīgs, zinošs skolēns, kurš ir iepazinis dažādus darbības un radošās pieredzes veidus. Ir būtiski, lai skolēniem būtu iespēja salīdzināt un izvēlēties. Ikviens mākslas veids spēj savā īpašā veidā audzināt personību : “Katram mākslas veidam ir dažādas cilvēka emocionālās sfēras audzināšanas iespējas. ... Tas viss kopumā slīpē mūsu pasaules uztveri, tāpēc ir svarīgi, lai cilvēks neierobežojas ar vienu, kaut arī vismīļāko mākslas veidu.” [4;150]

Skolēns mūsdienās fotogrāfiju uztver kā pašu par sevi saprotamu, tā ir pierasta ikdienas sastāvdaļa. Pieejamās modernās ierīces gandrīz vienmēr garantē vajadzīgo kvalitāti. Nav jābūt īpaši izglītotam fotogrāfijas jomā, lai radītu skatāmus darbus. Pirms dažiem desmitiem gadu, kad fotogrāfijas izgatavoja paši to autori savās laboratorijās, zināšanas par šo procesu noteikti bija daudz lielākas. Mūsdienās tas vairs nav nepieciešams, jo *melno* darbu izdara foto salonu darbinieki vai vienkārši mūsdienu pusaudža un jaunieša labākais draugs – dators. Ar fotogrāfijas palīdzību ir iespēja piesaistīt skolēnu uzmanību, jo tā ir svarīga viņu dzīves sastāvdaļa.

Lai nerastos iespaids, ka fotogrāfija sāk pārvērsties par masveida produkciju, kas drīz nevienam nebūs vajadzīga, ar diplomdarbā ietvertu uzdevumu kopas palīdzību skolēnos tiek radīta cieņa pret fotogrāfiju, priekšstats par tās lielo māksliniecisko vērtību, kas ir svarīga, lai izprastu fotogrāfijas būtību.

Tāpat tiek uzsvērta tēla radīšanas loma mūsdienu cilvēka dzīvē. Daudziem jauniešiem ir problēmas sevi parādīt vizuāli pieņemami. Uzdevumu izpildes rezultātā skolēniem vajadzētu saprast ne vien tēla lomas svarīgumu vispār, bet arī kā panākt labu efektu attiecībā uz savu personīgo tēlu.

Vizuālās mākslas stundās skolēniem jādod iespēja atklāt sev būtisko ar māksliniecisko izteiksmes līdzekļu palīdzību, vienlaicīgi mācot tos pareizi un radoši lietot. Turklāt, iepazīnuši tēla veidošanas fotogrāfijā specifiku, skolēni gūs dziļāku izpratni un spēs pamatotāk analizēt tamlīdzīgus mākslas darbus. Vienlaicīgi ar uzdevumu kompleksu 10. klasei skolēni tika iesaistīti daudzveidīgos darbības veidos, lielu uzvaru liekot tieši uz skolēnu patstāvīgo darbu un radošās domāšanas aktivizēšanu.

Diplomdarbs balstīts uz mākslas vēstures, pedagogijas un psiholoģijas literatūras studijām, kā arī uz skolēnu izpētes materiāliem. Ir aplūkojami skolēnu darbības rezultāti konkrētā uzdevumu cikla ietvaros.

DIPLOMDARBA MĒRĶIS:

Pierādīt, ka vakara (maiņu) vidusskolas 10. klasē ar foto palīdzību ir iespējams radīt izpratni par tēla veidošanu fotogrāfijā un rosināt apgūto lietot, veidojot savu personīgo tēlu.

DIPLOMDARBA HIPOTĒZE:

Ar foto palīdzību ir iespējams skolēnos radīt izpratni par tēla veidošanu fotogrāfijā un radīt vēlmi apgūto lietot, veidojot savu personīgo tēlu.

DIPLOMDARBA UZDEVUMI:

1. Studēt pedagoģisko, psiholoģisko un mākslas literatūru par fotogrāfiju, tēlu tajā un vizuālās mākslas metodēm.
2. Noskaidrot foto lomu mūsdienās, fotogrāfijas vizuāli māksliniecisko nozīmi un tēla veidošanu tajā (teorētisks apskats).
3. Uz teorētiskā pamatojuma bāzes izveidot uzdevumu kopu, ar kuras palīdzību tuvoties mērķim. Šiem uzdevumiem jāattīsta skolēnu izpratne, analīzes spējas u.t.t.
4. Veidot skolēnu psiholoģisko raksturojumu, visas klases konkrēto raksturojumu. Apskatīt, kā tas ietekmē mācību, izziņas procesu.
5. Analizēt un izvērtēt jaunizveidotā mācību satura realizāciju praksē.

Pētīšanas metodes:

- literatūras studijas;
- pedagoģiskā novērošana;
- anketēšana;
- eksperiments;
- praktiskie darbi;
- skolēnu darbības rezultātu analīze.

Pētījumu bāze – Rīgas 14. vakara (maiņu) vidusskolas 10. klases 29 skolēni.

1. FOTOGRĀFIJA KĀ MĀKSLAS VEIDS

Fotogrāfija ir realitātes atspoguļojums divdimensionālā plaknē.

“Fotogrāfijas rašanās laikā estētikā valdīja uzskats, ka māksla var būt tikai roku darinājumi. Attēls, kas iegūts ar tehniski fizikāli ķīmiskām metodēm, nevarēja pat pretendēt uz tamlīdzīgu statusu.” [51]

Tāds bija sabiedrības spriedums par fotogrāfiju tās pirmsākumos, taču līdz mūsdienām daudz kas ir mainījies. Fotogrāfija ir ierindojusies oficiāli pieņemtās mākslas statusā, par ko mākslas patērētāji tikai priecājas. Katrs nevilšus var kļūt par mākslinieku, un nav svarīgi, vai fotografēšana notiek ar profesionālas kameras palīdzību vai vienkārši ar mobilo tālruni. Fotogrāfija mūsdienās iemantojusi lielu popularitāti, nevienā pasākumā neiztiek bez foto uzņemšanas. Uz jautājumu, kāpēc fotogrāfijai ir tik liela piekrišana sabiedrībā, atbild Rolāns Barts (Roland Barthes) darbā *Camera Lucida*: “Fotogrāfija labi izpilda tai pierakstītos uzdevumus, kas ir – pārsteigt, informēt, pārstāvēt, apzīmēt, provocēt un iekārdināt.” [17;16.]

Rolāns Barts *Camera Lucida: Reflections on Photography* (1982) raksta, ka “ ar fotogrāfiju ir iespējams nodot dziļas emocijas, un ir brīdis, kad fotogrāfijas subjekts veido tiešu saiti ar skatītāja emocijām.” [15; 57]

Tas ir viens no iemesliem, kādēļ fotogrāfija ir tik augstu novērtēta kā māksla un kā vienkārši informatīvs materiāls mūsdienu sabiedrībā. Tā ne vien atspoguļo notikumu, bet arī parāda emocijas un noskaņu.

Franču mākslinieks Delarošs (1797 – 1856), pasvītrotot iespējas, ko pavērusi fotogrāfija, rakstīja: “Glezniecība ir mirusi no šīs dienas”.

Pretstatā tam kāds vācu žurnāls apgalvoja pretējo: “... Fotogrāfijas atklāšanai ir liela nozīme zinātnē un visai ierobežota mākslā”. 1913. gadā Rīgas žurnāls par praktisko un mākslas fotogrāfiju “Stari” publicēja īpašu rakstu “Fotogrāfija un māksla”, kurā tika apspriests jautājums par to, vai fotogrāfija ir māksla vai tikai praktiska, katram apgūstama prasme, kurā galvenā loma ir tehnikas pārvaldīšanai. Šī raksta autors nonāca pie

secinājuma, ka jautājums par to, vai fotogrāfija ir māksla, būs aktuāls līdz tam laikam, kamēr eksistēs fotogrāfija. [51]

Strīdīgais jautājums tiešām paliek atklāts. Ne visas fotogrāfijas ir uzskatāmas par mākslinieciskām. Piemēram, pases fotogrāfiju ne katrs uzdrošināsies saukt par mākslu. Tātad jautājums ir par to, kādas kvalitātes fotogrāfiju padara par māksliniecisku. Salīdzinot ar glezniecību, tā tomēr ir tīri mehāniska darbība.

Boriss Groiss vizuālo mākslu žurnālā “s t u d i j a” atbild uz šo jautājumu tā: “Lai fotogrāfiju, kas radīta ar māksliniecisku mērķi, atzītu par mākslas darbu, tai vairs nevajag acīmredzami atšķirties no parastas fotogrāfijas. Atšķirību mūsdienās nosaka ievietošana muzejā, un ar to pilnībā pietiek, lai ieceltu fotogrāfiju mākslas sfērā. Mākslinieciskas un nemākslinieciskas fotogrāfijas nodalīšanu tādējādi nomaina muzejiskā un nemuzejiskā konteksta nodalīšana – tātad vecais jautājums par to, kā fotogrāfijai jāizskatās, lai to atzītu par māksliniecisku, vairs nav spēkā.” [10; 53]

Akceptēt vai noliegt šo viedokli ir katra fotogrāfijas cienītāja paša ziņā. Mūsdienu postmodernajā mākslas pasaulē Borisa Groisa viedoklis varētu tikt pieņemts, jo māksla ir krietni paplašinājusi savas robežas, tā tiecas uz komunikāciju ar skatītāju, izmantojot visas iespējamās metodes. Arī vienkāršu, ikdienā sastopamu priekšmetu ievietošana izstāžu zālē vai muzejā padara tos par mākslu šajā komunikatīvajā līmenī. Tātad arī pases fotogrāfija, ievietota mākslinieciskā kontekstā, var kļūt par mākslu.

Tomēr, lai izprastu fotogrāfijas ceļu līdz lomai, kādu tā ieņēmusi šodien, nepieciešams ielūkoties vēsturē, kas atklāj vairākus lielākajai daļai sabiedrības nezināmus faktus par fotogrāfiju tās pirmsākumos.

1.1. FOTOGRAFĪJA VĒSTURISKĀ SKATĪJUMĀ

Mūsdienīgie tehniskie mākslas veidi, kā fotogrāfija, kino un televīzija savos pirmsākumos ir piedzīvojuši sabiedrības aizspriedumaino attieksmi. Vēlāk kļuvuši par informācijas nodošanas veidu un tikai jaunās mākslas valodas radīšanas procesā ieguvuši komunikatīvi mākslinieciskas funkcijas. Tomēr diskusijas par fotogrāfijas kā mākslas pieņemšanu nerimās.

Mākslas kritiķus mulsināja fakts par fotogrāfijas tehniskās meistarības apguves vieglumu, salīdzinot ar glezniecības vai kāda mūzikas instrumenta spēles tehnikas apguvi.

Franču mākslinieks Delarošs fotogrāfiju ieraudzīja jaunā gaismā – tās mākslinieciskās īpatnības un milzīgo māksliniecisko potenciālu.

Pirmajos gados pēc fotogrāfijas rašanās (dagerotīpijas periods) tai tika piešķirts tukšas laika pavadīšanas statuss. Šī perioda fotogrāfijai vēl nepiemita ne dokumentalitāte, ne spēja nodot informāciju, ne arī brīvība apgaismojuma risinājumos un jaunatklājumos, tātad, neviena no tām īpašībām, kuras šodien mākslas teorija apskata kā noteicošās fotogrāfijai. Fotogrāfijas attīstību lielā mērā noteica sabiedrības vajadzības. Avīžu industrijas rašanās fotogrāfijai piešķīra reportāžas īpašības. Tajā laikā, kad, balstoties uz fotogrāfiju, parādījās pirmās “kustīgās bildes” (kino), pats fotouzņēmums ietvēra sevī pieticīgu dokumentālu liecību, izteiksmībā un izsmalcinātībā piekāpjoties glezniecībai un grafikai. Par fotogrāfiju regulāri izraisījās teorētiski strīdi. Vai ir iespējams salīdzināt fotogrāfiju ar glezniecību mākslinieciskās vērtības ziņā? Vai fotogrāfija nav glezniecības atdarinājums, kurai tehnika aizvieto mākslinieka meistarību? Vai fotogrāfija neklūst par modernizētu glezniecības veidu, kas izmaina tradicionālās glezniecības kultūras un estētisko nozīmi?

“Fotogrāfija atbrīvoja glezniecību no utilitārās funkcijas – fakta attēlojošās fiksācijas, kas vēl renesanses laikmetā bija viens no

svarīgākajiem glezniecības uzdevumiem. Var teikt, ka tādā veidā fotogrāfija veica ieguldījumu glezniecības attīstībā, veicināja tās neatkārtojamās specifikas atklāšanu. Bet arī fotogrāfija sevī uzņēma daudzko no vairāku laikmetu pieredzes vizuālās mākslas attīstībā.” [51]

Vairāki mākslinieki pārstāja gleznot un zīmēt reālistiski, jo redzēja, ka fotogrāfija paveic šo uzdevumu daudz ātrāk un precīzāk, nekā viņi. Mākslinieki meklēja jaunus izteiksmes veidus tēlotājmākslā - impresionisti pievērsās glezniecības stilam, radot tēlus, kas attēlo noskaņu, neiedziļinoties un nepievēršot uzmanību detaļām. Kubisti, savukārt, attīstīja citu virzienu, kas bija daudz abstraktāks, izmantojot vizuālo pasauli tikai kā sākumpunktu un manipulējot ar realitātes jēdzienu mākslā. Fovisti atteicās no priekšstata par patiesu krāsu un gleznoja veidos, kas fotogrāfijai nebija pa spēkam.

“Vēlāk citi mākslinieki izmantoja foto tēlus kā pamatmateriālu saviem zīmējumiem, gleznām, skulptūrām. Tā vietā lai noliegtu fotogrāfiju, daži mākslinieki izmantoja fotoaparātu kā palīgu sev. Laikam ritot fotogrāfija kļuva kaut kas vairāk nekā tikai tehnisks process un fotogrāfi *iesoļoja* mākslas pasaulē. Viņi atklāja veidus kā deformēt tēlus, mainīt krāsas, dubultot tēlus un kopumā fotogrāfijas kļuva tikpat izteismīgas, kā gleznas. Laikam ritot, robežas starp fotogrāfiju un glezniecību ir kļuvušas neskaidras, mākslinieki bieži vien apvieno izteiksmes līdzekļus.” [38; 174]

Tātad fotogrāfija vēsturiskā skatījumā savu vietu mākslas pasaulē un cilvēku sadzīvē iekarojusi ļoti pakāpeniski, pierādot un pamatojot savas kvalitātes, plašās iespējas izmantošanā un rezultātu iegūšanā. Mūsdienu cilvēks šīs fotogrāfijas īpašības vērtē ļoti augstu.

Fotogrāfija ir mūsu laika fenomens, un tās galvenais uzdevums ir atspoguļot sava laika garu un mākslinieciski dokumentēt īstenību.

2. IZPRATNE PAR TĒLA VEIDOŠANU FOTOGRĀFIJĀ

Lai pilnvērtīgi parādītu tēlu fotogrāfijā, ir nepieciešama izpratne par tā veidošanu. Nepietiek tikai fiksēt nejaušus acumirkļus. Īsajā laika posmā jāsakoncentrē uzmanība, lai vienlaikus izdotos notvert pareizo noskaņojumu un ieraudzīt kompozīciju.

Svarīgi, lai fotogrāfijas autoram būtu skaidra koncepcija, kāda būs konkrētā tēla loma fotogrāfijā. Ja tie ir vairāki, jāizvirza prioritārie tēli. Vienalga, vai tas būtu salonfoto vai brīva improvizācija, ir būtiski saprast tēlu dominējošo nozīmi, to savstarpējās attiecības.

Ir būtiski, kādam mērķim domāts fotouzņēmums. Kāzu foto noteikti atšķirsies no it kā garāmejoša skatiena atspoguļošanas fotogrāfijā.

Fotogrāfam būtu jāpanāk pēc iespējas dabiskāks iespaids par attēloto situāciju. Skatītājam būtu jājūtas kā notikumu aculieciniekam. Tas ir sarežģītākais uzdevums – saglabāt dabiskumu un reizē sakārtot darbu kompozicionāli. Sākumā šo abu nosacījumu ievērošana varētu apgrūtināt fotogrāfa darbu, bet ar laiku viņam izveidojas ieradums fokusēties uz galveno tēlu un pakārtot tam fotoobjektīvu. Fotogrāfam jāapzinās, ko no konkrētā tēla var sagaidīt un prasīt.

Lai iznākums būtu veiksmīgs, māksliniekam jāprot sadarboties ar modeli (ja tiek veikta īpaša fotosesija). Fotogrāfs nedrīkst pret tēlu attiekties virspusēji. “Labi fotoportreti rāda ne vien to, kā izskatās fotogrāfijās redzami cilvēki, bet tie ir arī vizuālas biogrāfijas, kas rāda fotoportretam pozējušā cilvēka raksturu un atklāj viņa personības unikalitāti.” [11; 68]

Tēla veidošanā svarīgi izvēlēties atbilstošu vidi. Latvijā pazīstamā fotogrāfe Inta Ruka apstiprina: “Jā, vide man ir ļoti svarīga. Man vajag, lai nav kādas pilnīgi liekas detaļas. Videi tomēr jābūt tādai, lai cilvēks būtu pirmajā vietā. Tai jābūt paskaidrojošai, bet tā nevar būt primāra. Tā nevar “sist” pāri portretu.” [16; 34]

Lai sāktu tēla veidošanas procesu, tāpat nepieciešams saprast, kādas kvalitātes sevī ietver tēls un kādi ir tā tapšanas priekšnoteikumi.

2.2. KAS IR TĒLS

Māksla tradicionāli tiek izprasta caur mākslas tēliem. Tas ir pamats mākslas valodā, caur kuru notiek mākslinieka un mākslas skatītāja dialogs.

“Eiropas kultūrā viena no galvenajām, būtiskākajām mākslas īpašībām ir kļuvusi tās izpratne un ar to saistītās mākslinieciskās domāšanas kā attīstītas daudzpakāpju tēlu sistēmas izpratne. Tieši tēls principiāli atšķir mākslu un visu mākslas sfēru no formāli loģiskā, diskursīvās domāšanas, no citām izteiksmes formām.” [43;232]

Par tēlu varam spriest divējādi. Pirmkārt, tēlu vispārīgā nozīmē varam ielikt kādās konkrētās definīcijās: “Oriģināli *tēls* nozīmē realitātes atspoguļojumu fiziskā veidā (fotogrāfijā, gleznā) un iztēlē (literatūrā, mūzikā u.c.). Mūsdienās ar to pārsvarā saprot nevis realitātes atspoguļojumu, bet apzināti radītu publisko iespaidu, ar mērķi iepatīties mērķa auditorijai. Piedevām, realitāte pārsvarā neatbilst radītajam tēlam. *Tēls* ir kopējais iespaids par objektu, piemēram, uzņēmumu, pilsētu, valsti, kā vienotu veselumu un izsaka objekta taustāmās un netaustāmās īpašības.” [47]

Otrkārt, tēls ir kā netverama un gaisīga viela. Jāatzīst, ka tēls formulējams ne tikai kā kaut kas konkrēts un ar prātu izprotams, bet tas ir kā noslēpums, nekad līdz galam neizzināms.

“Tēls vispār – tā ir subjektīva garīgi – psihiska (garīgi – dvēseliska) realitāte, kas rodas cilvēka iekšējā pasaulē jebkuras realitātes uztveršanas aktā, pirmkārt, kontaktā ar ārējo pasauli, kaut gan, dabiski, pastāv arī fantāzijas tēli – iztēle, sapņi, halucinācijas utml., kas attēlo subjektīvo (iekšējo) realitāti.

Tas ir īpašas radošas darbības procesā veidots, pēc specifiskiem mākslas subjekta – mākslinieka – radītiem likumiem (kaut arī nerakstītiem kā likumiem, kas nepadodas aprakstiem un formalizācijai), tas ir fenomens, kuram piemīt unikāla daba.” [43; 232.]

Radot tēlus, mākslinieks darbos ieliek emocionālu pārdzīvojumu, vēlāk caur savu daiļradi to nododot skatītājam. Skatītājs tver tēlu caur savas pieredzes prizmu, tas viņā izsauc personiskajā pieredzē balstītas izjūtas un atmiņas.

Tēls ir subjekts jebkurā vidē ar noteiktām īpašībām, iezīmēm, kas par sevi rada noteiktu vizuālo iespaidu, ar kuru tas atšķiras citu objektu vidū. Tas nav tikai vizuālais izskats, bet sevī ietver arī garīgo attieksmi. Tātad, caur vizuālām kvalitātēm tiek rādīta mākslas tēla iekšējā pasaule.

Tēls sevī atspoguļo laikmeta un paaudzes iezīmes. Tas noteikti sevī ietver visas sabiedrības un katra cilvēka individuālās problēmas un aktualitātes.

Mākslas tēla saturs realizējas dažādos notikumos, kas tiek attēloti konkrētā mākslas darbā, tēls var būt parādīts tā dabiskajā vidē, bet var būt arī mērķtiecīgi veidots. Katrā notikumā, kurā darbojas kāds tēls, tiek ielikta ideja, ko mākslinieks vēlas paust. Bez tās tēlam nebūtu lomas un piepildījuma.

“Mākslinieciskā tēlainība – tā ir nepieciešama, neatņemama mākslas īpašība. Ja nav mākslas tēla, tad vispār nav iespējams runāt par mākslu.”

[41; 15.]

“Mākslas tēla pamatā ir darba *saturs* – mākslinieka pārlicība, viņa ideja. Ideja aptver visus mākslas darba tēlus, izpauzdamās kā noteikta emocionāla ievirze, kā doma, kurai pakārtota tēlu kustības loģika. Tādēļ saturs “pieprasa” sev atbilstošu *formu*. Mākslinieka uzdevums ir no neskaitāmajām iespējamajām formām izvēlēties to vienīgo, īsto, kura vislabāk ļauj izpausties iecerētā darba saturam, panākt *satura un formas vienotību*. Tātad mākslas tēls ir mākslas augstākā virsotne, tēlainās formas atbilstība satura atklāsmei, *idejas iemiesošanās visatbilstošākajā vizuālajā tēlā*.” [12; 49]

Var secināt, ka tēls ir palīgs māksliniekam, lai tas spētu fiziskā veidā atspoguļot savus pārdzīvojumus, atklāt šo emociju vissmalkākās nianšes, pielāgojot mākslas tēlu domai, ko viņš vēlas nodot skatītājam.

“Apziņā radītais mākslas tēls vienmēr ir papildīts ar māksliniekam ļoti svarīgu jēgu, tajā ir apkopota mākslinieka pieredze, viņa neatkārtojamās attiecības un saiknes ar apkārtējo pasauli, viņa attieksme un pārdzīvojumi.” [12; 48]

Veidojot dažādus tēlus fotogrāfijās, māksliniece Sindija Šērmāne (skat. 10. pielikumu) pārsteidza sava laika sabiedrību ar tajos ietvertajām idejām un zemtekstiem.

2.3. TĒLS MĀKSLINIECES SINDIJAS ŠĒRMANES DAIĻRADĒ

Sindija Šērmane (Cindy Sherman) ir amerikāņu māksliniece, kura ģērbjas dažādos kostīmos, kas bieži vien tiek papildināti ar parūkām, savdabīgu *meikapu*, brillēm, kas pārvērš viņu par pilnīgi citu personu. Tad viņa sevi fotografē kā kādu citu personu gan telpās, gan arī brīvā dabā. Daži portreti ir smieklīgi, daži – traģiski, biedējoši, skaisti, mīklaini, divdomīgi.

Laikā, kad viņas fotogrāfijas no kostīmu radītām melodrāmām attīstījās par atmiņas raisošu tā laika sieviešu izzināšanu, viņa atklāja robežu starp mākslu un komerciju. Tas bija tikai laika jautājums, līdz Šermani sāka uzrunāt modes mākslinieki, kuri lūdza viņu savās fotogrāfijās izmantot viņu preces. Viņa sāka uzņemt foto sēriju “bez nosaukuma” kā reklāmu franču žurnālam “Vogue”, bet drīz vien sāka izjust domstarpības starp uzņēmēju cerībām par “skaistajām, smieklīgajām bildītēm” un viņas pašas interesēm: “Es patiešām sāku izsmiet ne īsti drēbes, bet gan pašu modi. [38; 176]

Fotogrāfe studējusi Bufalo Universitātes koledžā Ņujorkā, kur ieinteresējās par fotomākslu. Pirmās fotoizstādes notika 1976. gadā. Jau no paša sākuma viņa fotogrāfiju izmantoja, lai apstrīdētu populārās kultūras tēlus, mītus un masu mēdijus.

Sindija Šērmane sāka uzņemt viņas pašreiz slaveno sēriju *Kadri bez nosaukuma* 1977. gada nobeigumā, kad viņai bija 23 gadi. Pirmās sešas bildes bija eksperiments – dzeltenās preses acumirkliģa iejaukšanās pašas Šērmanes attēlotas šķietami blondas aktrises dzīvē (vai lomās). Fotogrāfijas izskatās kā filmas kadri, vai, iespējams, kā attēli laikrakstos, cenšoties noķert neaizsargātus un dabiskus kadrus no slavenības ikdienas mājās. Galvenā varone tiek rādīta, darbojoties virtuvē (# 3), gulšņājot guļamistabā (#6) (skat. 10. pielikumu).

Taču Šērmane izmēģināja arī citus personāžus citās lomās, piemēram, jaunu, nepieredzējušu kinoaktrisi kādā nomaļākā pludmalē

(#7), samākslotu bibliotekāri (#13), jaunu, seksīgu mājsaimnieci (#14), karstasinīgu sievieti no tautas vidus (#35) un citus tēlus (skat. 10. pielikumu).

Pilnīgi šo sēriju Šērmāne pabeidza 1980. gadā. Pati māksliniece izteicās, ka viņa apstājās, kad nonāca pie klišejām.

Citi šī virziena mākslinieki bija iekļāvušies populārās kultūras aprītē, bet Šērmānes stratēģija bija kaut kas jauns. Viņas izpratnē popkultūras attēlojums nav subjekts (kā tas bijis Volkeram Evansam) vai sensācija (kā Endijam Vorholam). Šērmāne uzskatīja, ka popkultūra ir vesela mākslas vārdnīca, kas pasniegta jau gatava. Viņas fotofilmu kadri izskatās un darbojas tāpat kā īstie

8 x 10 collu fotoattēli uz spodrpapīra, veidoti tā, lai ievilinātu mūs drāmā, kura mums šķiet tik neatvairāma, jo zinām, ka tā nav patiesība.

Kadros bez nosaukuma nav Kleopatru, dāmu vilcienos, nav noteikta vecuma sievietes. Protams, tur nav arī vīriešu. Šīs sešdesmit deviņas savrupās varones attēlo īpaši uzsvērtu feminismu, kas valdīja pēckara Amerikā. Tas bija Šērmānes jaunības periods un pamats mūsdienu mitoloģijai. Atrodot formu, kā izpaust personīgo jūtīgumu, Šērmāne skāra aktuālu tēmu kultūrā kopumā. Lai gan lielākā daļa personāžu ir izdomāti, mēs netieši jūtam, ka tos jau pazīstam.

Māksliniece iejutās mājsaimnieces vai valdzinošās meitenes lomā, kas atgādina Merilinu Monro vai Sofiju Lorēnu, tā izpētot dažādos stereotipus par sievietēm. Šīs fotogrāfijas izpaudās klusā, ironiskā tvērienā no tēmas “identitāte kā konstruēšana”, kurā valda apziņa – ja personas kostīmi un citi balsti tiek paņemti projām, tur būtībā nav turienes.

Tūlītēja atzinība Šērmānē izraisīja sāpīgu emociju lēkmi, kura tad arī padarīja sēriju populāru. Tam visam pamatā ir mākslinieces pārdabiskā garīgā stāja. Viņas objektīvā nav liekulības, bet nav arī atklātas ironijas. Kā teicis Vorhols: “Viņa ir pietiekami laba, lai būtu aktrise.”

Vēlāk, 80 – tajos gados, Šērmanes darbi atspoguļoja groteskas baiļu lēkmes no mazvērtības sajūtas. Viņa veidoja milzīgas fotokopijas, kurās parodēja ekstravaganti sagērbtus tēlus no mākslas vēstures. Dažos no darbiem parādās arī seksuālais terors.

Lielāko daļu fotogrāfiju Šērmane uzņēma pati, bet dažu uzņēmumu autori ir ģimenes locekļi un draugi. Sērija pilnībā pirmo reizi tika izstādīta Hiršhorna muzejā Vašingtonā, Kolumbijas apgabalā ASV 1995. gadā.

Kadri bez nosaukuma parāda un sakārto tipus, kuri uztiēpj skatītājam to tēlu un identitātes trūkumu, ko sievietes piedzīvo visu laiku, Šērmane iesaista skatītāju šo identitāšu skaidrošanā, liekot tiem cieši pievērsties konkrētajiem tēliem. Šērmane piedāvā lielu daudzumu dažādu raksturu, tādā veidā mēģinot fiksēt savu tēlu pēc mūsu vēlēšanās. Tieksmes pēc vēlmju papildījuma sajaukumā ar nostalgiju rada sērijas valdzinājumu.

Māksliniece turpināja iejusties tēlos arī turpmākajās fotogrāfiju sērijās, kā piemēram, “Ekrāna otrā pusē” (1980) un “Kinomāni” (1986). Pakāpeniski viņa pievērsās vecmeistaru darbiem un iedvesmojās, iejūtoties Karavadžo, Rafaēla un citu mākslinieku populāru gleznu tēlos. Šīs fotogrāfijas balansēja uz robežas starp postmodernu rotaļīgumu un sevis dziļāku izpētīšanu. Šērmane ir saņēmusi atšķirīgus vērtējumus no feministiski noskaņotajām skatītājām, kuras nesaprot - viņa gāž sieviešu pakļāvības kodeksu vai tieši iemūžina to, aizvien lietojot stereotipus par sievietēm.

Nav iespējams nodalīt vienu noteiktu identitāti, mēs visi neizbēgami apvienojam sevī jauktas lomas.

Māksliniece Sindija Šērmane ir nenogurdināmi pētījusi identitātes problēmu caur sevis portretēšanu fotogrāfijās. Aiz atšķirīgām maskām viņa izspēlējusi dažādas lomas – gan reālas, gan izdomātas. Caur saviem darbiem Šērmane lauž priekšstatu par cilvēka vienu vienīgu identitāti, vietā piedāvājot saliktas un fiktīvas projekcijas. Savos darbos viņa rāda personības no atšķirīgām kultūrām, vēstures momentiem un izdomātiem

sīžetiem. Katapultējot sevi no pagātnes uz nākotni, fotogrāfe apgāž atšķirības starp ilūziju un realitāti. Viņas darbiem raksturīgas manipulācijas ar vispārpieņemto ģērbšanās stilu un daudzšķautņainas maskarāžu stratēģijas.

Mākslas kuratore Šellija Raisa apgalvo: “Rotaļīgā, iztēli rosinošā veltē pamēģināt iejusties svešās lomās, ko redzam gleznās, filmās, ceļojumos vai literatūrā, - kļūt par viduslaiku princesi, Budu vai raganu - ir galvenais globālās kultūras darbībā, sociālajās definīcijās attiecībā uz cilvēka identitāti, pasaulē, kur katrs indivīds eksistē multikulturālā un mainīgā vidē.” [50]

Šī diplomdarba tēmas izvēle notikusi mākslinieces Sindijas Šērmanes ietekmē. Iepazīstoties ar fotogrāfes daiļradi un domām, ideja par tēla veidošanu fotogrāfijā šķita pietiekoši plaša un saistoša. Tāpat māksliniece iedvesmojusi veikt eksperimentu ar skolēniem – kā tie spēj iejusties dažādu tēlu lomās (skat. 11.,12. uzd. 3.5. sadaļā; 9.pielikumu). Tāpat Šērmanes idejas jaušamas visā izveidotajā uzdevumu kopā.

3. UZDEVUMU IZVEIDES TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS UN ĪSTENOŠANA

Veidojot mācību kompleksu, uzdevumi tika secīgi izkārtoti, lai tie papildinātu cits citu. Stundās ir iekļauta gan reproduktīvā, gan radošā skolēnu darbība.

Sevišķi liela nozīme ir tam, lai paredzami uzdevumi un iecerētā stundu norise atbilstu skolēnu vecumposmam kopumā un arī būtu piemērojama individuāli katram audzēknim.

Liela daļa uzdevumu skolēniem jāveic patstāvīgi, pedagoga pārraudzībā, konsultējoties. Tādējādi tiek nodrošināta individuāla pieeja katram skolēnam. Savukārt skolotājam ir konsultanta – domubiedra loma, ko šī vecumposma skolēni augstu vērtē.

Organizējot mācību procesu, jāatceras par to, ka tajā jāparedz četri sociālās pieredzes elementi:

1. zināšanas,
2. prasmes, iemaņas,
3. radošā darbība,
4. emocionālā pieredze.

Darbā un mācību procesā īpaša vērība tiek veltīta visiem minētajiem elementiem.

Jaunizveidotās uzdevumu kopas kontekstā īpaša nozīme ir fotografēšanas un patstāvīgas tēla veidošanas praktiskajiem uzdevumiem, jo te veidojas skolēnu personīgā pieredze darbā ar fotogrāfiju un tēlu, tiek attīstītas prasmes un iemaņas, kā arī veikta radošā darbība, izdarīti atklājumi saistībā ar diplomdarba tēmu.

3.1. VAKARA – MAIŅU VIDUSSKOLAS 10. KLASES JAUNIEŠU RAKSTUROJUMS

Lai sekmētu pēc iespējas pilnvērtīgāku mācību vielas apguvi, jānoskaidro konkrētās klases skolēnu vecumam raksturīgās psihofizioloģiskās īpatnības. Pretējā gadījumā ir maz cerību, ka skolēni spēs pilnībā izprast un apgūt mācīto.

Desmitajā klasē, kurā tika realizēti uzdevumi saistībā ar tēla veidošanu fotogrāfijā, mācās 29 skolēni. Skolēnu vecums ir ļoti atšķirīgs (16 – 20 gadus veci). Šī ir vakara (maiņu) vidusskola, tajā mācās galvenokārt bērni no maznodrošinātām ģimenēm, pāraudži, jauni cilvēki, kuri kādu iemeslu dēļ pārtraukuši mācības vai cenšas tās apvienot ar darbu. Taču šajā skolā mācās arī skolēni no normālām, nodrošinātām ģimenēm. Šādiem audzēkņiem iepriekšējā skolā visbiežāk bijušas ar disciplīnu saistītas problēmas. Sevišķa vērība visos izglītības aspektos jāpievērš tieši jauniešiem no nelabvēlīgas vides. Katram no viņiem nepieciešama individuāla pieeja, jo 10. klases skolēni ir atšķirīgi gan pēc zināšanām, gan vecuma.

Bieži vien šīs skolas audzēkņiem problēmu cēlonis meklējams jau ģimenē, vidē, kurā bērns uzaudzis. Runa ir par tā saucamajām nelabvēlīgajām ģimenēm. Šādiem audzēkņiem iepriekšējā skolā visbiežāk bijušas ar negatīvu uzvedību, ilgstošiem mācību kavējumiem un nesekmību saistītas problēmas. Šiem skolēniem vairāk ir jāpaveic tieši skolā, jo mājās reti ir mācībām labvēlīgi apstākļi. Tādēļ vizuālajā mākslā mājas darbi netiek uzdoti, izņemot retus gadījumus, kad mājās jāgatavo stundai nepieciešami materiāli (kā tas tika darīts, gatavojoties pārgērbšanās spēlei (11., 12. stunda 3.5. sadaļā)). Ļoti traucē neregulārais stundu apmeklējums un lielas skolēnu daļas nespēja patstāvīgi strādāt stundās.

Klasē ir arī skolēni, kuri nolēmuši iegūt vidējo izglītību pēc ilgāka pārtraukuma (Zaiga). Tieši viņi visbiežāk ir ļoti apzinīgi un ieinteresēti, lai sasniegtu plānotos mērķus.

Izteikti grupējumi klasē nav veidojušies. Vairāk redzamas kopā draudzenes Marina un Ramona, Dace draudzējas ar Ilzi, kura darba dēļ ļoti bieži kavē stundas. Dace viņai palīdz ar mājasdarbiem un informē par skolā notiekošo. Pārējās meitenes un zēni vairāk ir individuālisti. Vizuālās mākslas stundās vairākkārt izcēlies konflikts Ramonas un Mairitas vidū, jo abas meitenes ir strauja rakstura un necieš aizrādījumus ne no klasesbiedru, ne skolotāju puses. Ir ievērots, ka skolēniem, kuri mācās šajā skolā vairākus gadus (Dace, Gundega un citi jaunieši), ir labākas sekmes un nopietnāka attieksme pret visām skolas dzīves norisēm – gan mācībām, gan ārpusklases pasākumiem.

Salīdzinot ar atbilstoša vecuma skolēniem citās vidusskolās, jāatzīst, ka šie ir dzīves pieredzējušāki, vairāk nobrieduši, zina “ielas likumus”, toties vairākiem jauniešiem ir zemāks kultūras līmenis. Ļoti lielā mērā emocionālo stāvokli iespaido viņu iepriekšējā negatīvā dzīves pieredze (skolēni no maznodrošinātām ģimenēm, vecāki – bezdarbnieki, šķirtās ģimenes, likumpārkāpumi), pašreizējie dzīves apstākļi, attiecības ar apkārtējiem. Tomēr iepriecina skolēnu atvērtība visam jaunajam.

Kā jau var spriest no iepriekš minētajiem datiem, izveidoto uzdevumu kompleksu apguva jauniešu vecumposma skolēni. Par agrīnās jaunības vecumu psiholoģijā tiek uzskatīts posms aptuveni no 14 – 15 gadiem līdz 18 – 19 gadiem, kāds arī kopumā ir 10. klases skolēnu vecums. Guna Svence runā par jauniešu periodu 15 – 18 gadu robežās [26; 137]

Šis vecumposms ir ārkārtīgi būtisks, jo ir kā pārejas posms no bērnības uz pieaugušo pasauli.

Jauniešu vecuma posmā jāatbalsta skolēnu pašizteikšanās vēlme un sevis meklējumi. Šī iezīme visai spēcīgi parādās vizuālās mākslas stundās, kad skolēni cenšas parādīt savas intereses un arī akcentēt tieši sev raksturīgo. Vēlme apliecināt savas personiskās spējas var būt spēcīgs

stimuls, lai censtos apgūt pēc iespējas vairāk Nereti skolēns negaidīti atraisās, pārsteidz ar savu izaugsmi.

Pieredze, kuru jauniešs gūst pārejas posmā no bērna uz pieaugušo ir ļoti būtiska viņa turpmākajā dzīvē. Savā ziņā to var arī uzskatīt par vienu no visbūtiskākajiem vecuma posmiem, kad jauniešs jau izprot pieaugušo pasauli, taču sociāli viņam vēl ir bērna statuss un ierobežota rīcības brīvība. Šī iemesla dēļ jaunie cilvēki cenšas pēc iespējas ātrāk kļūt pieauguši visās dzīves jomās (Ilze, Edgars, Mairita). Tajā pašā laikā viņi vēl aktīvāk kā pusaudži tiecas atrast savas dzīves ideālus un pamatus uz kuriem balstīties turpmāk, veidojas personiskā filozofija.

Var būt, ka jauniešim ir šaurs uztveres loks vai arī nesamērīgi plašas un neaptveramas intereses un ieceres. Gadās, ka tiek pārspīlēti uztverts personiskais intelekta, pieredzes un zināšanu līmenis. Tāpat agrīnajā jaunībā (15 –18 g. – pēc krievu psihologu periodu dalījuma) – personība vēl nav stabila, tāpēc veidojas dažādas, spēcīgas emocionālās izpausmes (Ramona, Mairita). [26; 138]

Šajā vecumā veidojas intelektuālais darbības stils, kas ir atkarīgs ne vien no nervu darbības tipa, bet arī no darbības pieredzes mācību procesā. Atbilstošas sarežģītības pakāpes patstāvīgs darbs liks skolēnam domāt, analizēt un veidot radošu domāšanu. Jauniešiem gandrīz vienmēr ir savs viedoklis par jebkuru dzīves norisi, veidojas pasaules uzskats, vērtību sistēma. Viņi aizvien vairāk cenšas rīkoties atbilstoši savai pārlicībai. Jauniešiem ļoti nomācoša šķiet vientulība, viņi ilgojas pēc mīlestības un izpratnes, ko bieži vien nerod savās ģimenēs (ja tādas ir), tāpēc cenšas šīs ilgas piepildīt, kontaktējoties ar vienaudžiem vai meklējot sapratni pie skolotājiem. Tāpēc pedagogam ir jāuzņemas liela atbildība par katru skolēnam pateikto vārdu, jo tas var dziļi ievainot vai arī ļoti celt. Šīs klases jaunieši augstu vērtē drauga atbalstu.

Jauniešu vecumposmā sociālā uzvedība ir mierīgāka nekā pusaudžiem. Mūsdienās ir visai sarežģīti nošķirt jauniešu un pusaudžu

vecuma posmu, domājams, tas ir saistīts ar straujo akcelerāciju un masu informācijas un saziņas līdzekļu attīstību.

Parasti šajā vecumā jaunieši domā par skolas beigšanu un savas dzīves gaitu uzsākšanu. Ja patiesi vēlamies, lai jaunieši saprastu pieaugušos, pieaugušajiem jāsaprot viņi. Tā kā tieši šī vecumposma cilvēki šajā periodā

visbiežāk mācās, tad pedagogam jābūt tam, kurš palīdz jauniešiem gūt panākumus un atrast sevi. Jauniešis cenšas atrast savu identitāti, kā arī pievēršas tiem mācību priekšmetiem, kuri būs nepieciešami iecerētās profesijas apguvei. Nevar teikt, ka visi skolēni domā par turpmāko izglītību pēc skolas beigšanas, vairākiem daudz svarīgāk ir atrast vienu vai vairākus darbus, lai spētu nodrošināt sevi, dažos gadījumos arī savu jauno ģimeni. Tomēr pēdējā laikā ir tendence, ka aizvien vairāk jaunieši izvēlas nopietni izglītoties, jo ir jau jūtama konkurence darba tirgū. Līdztekus zinātkāriem un aktīviem jauniešiem ir tādi, kuriem stundas un izglītība šķiet absolūti nebūtiskas, salīdzinot ar, viņuprāt, reālo dzīvi. Tāpēc vienīgais veids, kā ieinteresēt ikvienu skolēnu, ir individuālā pieeja, kura balstās uz nopietnu pētniecisko darbu un sadarbību.

Jauniešu vecumposmā var saskatīt divu tipu rakstura akcentuācijas:

1. vienmērīgu attīstību bez izteiktām krīzēm.

Šie jaunieši nav pārāk neatkarīgi. Viņiem ir tradicionāla uztvere, nereti ir problēmas patstāvīgi pieņemt lēmumu. Šiem jauniešiem ir labas attiecības ar vecākiem, cenšas pārņemt viņu dzīves modeli.

2. vētraina attīstība, krīzes, konflikti.

Jauniešiem mēdz būt mazvērtības kompleksi, ja neizdodas dzīvot pēc iekšējām vēlmēm. Bieži nespēj kontrolēt savu rīcību. Attiecībās var būt haotiski. Noliec vecāku dzīves modeli. Tomēr sekmīgi izejot šo stadiju, šie jaunieši kļūst par radošiem, pastāvīgiem cilvēkiem ar visai augstu pašvērtējumu. [26; 142]

Konkrētās klases pārstāvji kopumā atbilst tieši šim aprakstam, un, vadoties pēc augstākminētā, sekmīgi pārdzīvojot šo periodu, viņi var daudz sasniegt savā dzīvē.

Šis posms ir ļoti nozīmīgs intelektuālajā jomā mākslā, jo noris aktīva domāšanas attīstība. Tādēļ, visticamāk, radošās domāšanas un darbības aktivizēšana ir piemērota šim vecumposmam. Jaunieši cenšas parādīt savu domāšanas oriģinalitāti (Gundega, Ilze). Tiem jaunajiem cilvēkiem, kuriem raksturīgas vētrains reakcijas, individuāli uzskati, neatlaidība un pašpārliecinātība, visbiežāk ir attīstītas jaunrades spējas. Šo spēju attīstībā liela nozīme ir videi, kurā jaunieši veidojas. Ja nav iespēju realizēt savas radošās potences, sagaidāmas tādas neirozas izpausmes kā trauksme, nemiers un “ačgārnā identitāte” (Zaiga, Roberta). [26; 143]

Pēc savdabīgas oriģinalitātes var tiekties arī tie jaunieši, kuru mērķis ir paust savu ciniskumu un augstprātību (Egils). Ja cilvēks nav spējis pārvarēt pusaudža posmam raksturīgās problēmas, tad tās saglabājas arī jaunībā. Vēl joprojām raksturīga neapdomīga, neprognozējama rīcība, jo nav pilnībā izveidojusies paškontrolē.

Ar vienaudžiem saglabājas līdzīgas attiecības kā pusaudžu vecumā, tikai vairs nav tik liela atkarība no grupas. Pastiprinās seksualitātes nozīme. Puiši cenšas savstarpēji pārrunāt pikantas tēmas, izlikties pieaugušāki un pieredzējušāki (Edgars, Egils). Jaunieši aktīvi meklē iepazīšanās un tuvības iespējas. Šajā posmā visbiežāk tiek pārdzīvotas pirmās nopietnās mīlestības jūtas (Mairita, Rasa), dibinās pastāvīgas savstarpējās attiecības (Mairita draudzējas ar gados vecāku puisi, dzīvo kopā, Rasa gaida bērniņu, nav skaidras viņas attiecības ar bērna tēvu).

Arī pret pieaugušajiem lielā mērā saglabājas pusaudžu periodam raksturīgā nostāja. Šajā gadījumā liela nozīme ir gan jaunieša, gan pieaugušā personības īpašībām, kā arī videi un audzināšanai. Problemātiskas ir jauniešu attiecības ar vecākiem, no kuriem viņi ir, piemēram, finansiāli atkarīgi (Alise, Marina).

Spriežot no pārrunām ar skolēniem, no skolotāja jaunieši cer sagaidīt izpratni, ja nepieciešams, atbalstu, labas zināšanas savā priekšmetā, profesionalitāti, vienlīdzīgu attieksmi un cieņu pret sevi.

3.2. *VIZUĀLĀS MĀKSLAS VADLĪNIJU UN STANDARTU APSKATS*

Jāatzīst, ka mākslas valoda ir izteiksmīgākais un iedarbīgākais valodas paveids, jo tā ir tikpat sena kā cilvēce. Šajā valodā cilvēkam ir iespēja sevi izteikt neverbāli un estētiski. Tāpēc katram vajadzētu apgūt vismaz mākslas valodas pamatelementus.

Izstrādājot uzdevumu kompleksu, kā viens no svarīgākajiem materiāliem tajā tika iekļautas vadlīnijas vizuālajā mākslā un vispārējās vidējās izglītības standarts, jo šie dokumenti nosaka vizuālās mākslas priekšmeta mācīšanas mērķus un uzdevumus, saturu, sasniedzamo galarezultātu – zināšanas, prasmes, iemaņas, kā arī to pārbaudes formas, un ļauj izstrādāt arī pārbaudes kritērijus.

“Vai nu tā būtu mūzika, glezniecība, tēlniecība, celtniecība – vienalga, - ievērojami darbi šais mākslās cilvēku ne vien ietekmē, bet aizrauj, savilņo. Tas ir mākslas spēks. Māksla runā uz mūsu sirdīm; viņa aizkustina mūsu iekšējo pasauli, mūsu dvēseli.” [24; 30]

Vizuālā māksla veicina estētiskās izjūtas attīstību attiecībā uz cilvēka iekšējo gara pasauli, veido gaumi un attieksmi pret apkārt pastāvošām lietām un parādībām, ko dažkārt cilvēks neievēro. Praktisko iemaņu apgušana tajā ļauj cilvēkam labāk uztvert un izprast mākslas ietekmi.

Vizuālās mākslas mācīšana vidusskolā (jo sevišķi vakarskolā) ir tik nozīmīga un nepieciešama, jo mūsdienās cilvēka radošo dabunotrulina tik daudz dažādi apstākļi:

- ✓ pavirša dzīves uztvere, kuru rada TV, radio, prese, kino un citi masu saziņas līdzekļi;
- ✓ informācijas daudzpusīgums un zināšanu pārbagātība, nesakārtotība šajās jomās;
- ✓ neprasme atgriezties pie iespaidiem, pārdzīvojumiem;
- ✓ uztveres pasivitāte, ļaušanās ārējo ietekmju diktātam, mehāniskam ritmam;

- ✓ pārlietu liela ļaušanās standartizētiem risinājumiem, iztēles spēju notrulināšanās. [14; 43]

“Šobrīd Latvijā strauji aug privātā iniciatīva komercdarbības virzienā, veidojas sakari ar ārzemēm un diemžēl arī ar ārvalstu masu kultūras negatīvām tendencēm, pieaug tēlainās informācijas loma un tās internacionālā un spekulatīvā daba. Mūsdienu reālajā situācijā nepieciešams skatītājs, kas spēj kompetenti spriest un daudzveidīgo tēlaino informāciju uztvert un vērtēt gan ētiski estētiski, gan mākslinieciski, nepieciešams savas nacionālās vides kultūras veidotājs.” [29; 1]

Elementāru pieredzi šai jomā nepieciešams jau veidot vispārīzglītojošā skolā, it sevišķi vidusskolā.

Kā mācību priekšmeta mērķis vispārējās vidējās izglītības standartā minēts šāds formulējums: “Sekmēt radošas, emocionāli un intelektuāli izglītotas personības veidošanos, kurai māksla ir viens no daudziem veidiem kā izprast sevi un pasauli.” [31]

Standartā līdzās skolēna praktiskajam darbam, kurš līdz šim tika akcentēts, izvirzās skolēna emocionālo un analītisko spēju attīstīšana, radošo atklājumu darbības veicināšana, komunikācijas pieredzes, vērtējuma veidošana attiecībā uz saviem darbiem, profesionālo mākslu, vidi. [31]

Vidējās izglītības vadlīnijās vizuālajā mākslā minēti šādi galvenie mērķi:

- ✓ harmoniski attīstīta (attīstīts intelekts, emocionāla garīgā pasaule, griba darboties), kulturāla personība ar aktīvu, ētiski estētisku, vērtējošu attieksmi pret esamību, vides kultūru, ar to saistīto dažādu veidu mākslu, pret līdzcilvēku un savu darbību;
- ✓ radošs un ieinteresēts neatkarīgas un demokrātiskas Latvijas vides kultūras veidotājs un kopējs (dzīvoklī, sētā, īpašumā, komercdarbībā, savu bērnu estētiskās gaumes audzināšanā,

profesionālā mākslinieciskā darbībā pēc speciālās, profesionālās izglītības iegūšanas).

Mācību uzdevumi:

- ✓ jāturpina apgūt vizuālās mākslas (tēlu jeb tēlainās) valodas zināšanas un prasmes to lietot;
- ✓ jāpaplašina skolēnu zināšanas par vidi saistībā ar dažādā veidā un nolūkos izmantotu tēlu valodu, par vides organizēšanas un plānošanas pieredzi pasaulē;
- ✓ jāamāca skolēni uztvert, analizēt, atšifrēt un vērtēt tēlainajā vizuālās mākslas valodā pateikto, interpretēt un izskaidrot tā jēgu;
- ✓ jāveido skolēnu mākslinieciski radošās darbības (patstāvīgās ideju ģenerēšanas un to realizēšanas) pieredze tēlu valodas lietošanā, akceptējot iespēju un mērķu daudzveidību mūsdienās;
- ✓ jāattīsta skolēnu estētiskā un mākslinieciskā gaume, jāveido estētiskie ideāli un vajadzības, vērtēšanas kritēriji.

Minēti šādi mācību satura elementi:

- ✓ vizuālās mākslas valoda;
- ✓ vizuālās mākslas sabiedriski komunikatīvā funkcija informatīvais dizains; satīra (saržs, karikatūra), komikss, ilustrācija; stājmāksla, monumentālā māksla);
- ✓ vizuālās mākslas praktiskā funkcija (informatīvais dizains; vides dizains; lietišķā māksla un rūpnieciskais dizains);
- ✓ vizuālās mākslas psiholoģiskā (pašizteiksmes, pašizziņa) funkcija (tēlotāja māksla; avangards). [29; 3]

Konkrētās uzdevumu kopas pamatojums vidējās izglītības vadlīnijās atrodams katrā mācību satura elementā, taču konkrētākas iezīmes, kas attiecas uz tēla veidošanu fotogrāfijā, rodama sadaļā “vizuālās mākslas praktiskās funkcijas”. Te tiek minēta prasme risināt tēla nosacītības, abstrakcijas, stilizācijas, fotogrāfiskuma u.c. problēmas.

3.3. *IZSTRĀDĀTO UZDEVUMU MĀCĪŠANAS METODES*

Ir faktori, kas nosaka metožu izvēli vizuālās mākslas priekšmetā:

- ✓ Jābalstās uz audzināšanas un izglītošanas mērķiem, no kuriem būs atkarīgs mācību saturs.
- ✓ Metožu atlase jāpamato ar vairākiem rūpīgi apsvērtiem faktoriem, tā, lai stundā sasniegtu iespējami labākus rezultātus.
- ✓ Jāņem vērā, ka vizuālās mākslas mācīšanai ir savas īpatnības. Gan mainot tematus, gan viena temata ietvaros vēlams mainīt mācību metodes. Savukārt metodes piemērojamas stundā paredzamajiem didaktiskajiem uzdevumiem, jaunās informācijas apguvei, zināšanu nostiprināšanai, prasmju un iemaņu izkopšanai.
- ✓ Izvēloties mācību metodes, noteikti jāņem vērā skolēnu vecuma un attīstības īpatnības, kā arī skolēnu zināšanu līmenis.
- ✓ Svarīgi ir materiālie un organizatoriskie apstākļi.

Didaktiķa M Skatkina rediģētajā “vidusskolas didaktikā” ir minētas piecas vispārdidaktiskās mācību metodes:

1. Izskaidrojoši ilustratīvā metode;
2. Reproductīvā metode;
3. Problēmiskais izklāsts;
4. Daļēju meklējumu jeb heuristiskā metode;
5. Pētnieciskā metode. [32; 175]

Lai skolēniem sniegtu ieskatu tēmā par tēla veidošanu fotogrāfijā, var izmantot visas augstāk minētās metodes.

Izskaidrojoši ilustratīvās metodes ietvaros skolotājs sniedz skolēniem jau gatavu informāciju, kura viņiem, savukārt, jāapjēdz un jāiegaumē, jācenšas to saistīt ar jau zināmo. Pārsvārā informācijas sniegšanai izmanto mutvārdus (lekcija, stāstījums, skaidrojums), kurus papildina ar iespiesta teksta materiāliem (piemēram, mācību grāmatām) un visdažādākajiem uzskates līdzekļiem (attēli, video, objekti, utt.). [32; 175]

Šī metode vairāk jaunizveidotā mācību satura ietvaros izmantota pirmajā stundā, lai ievadītu skolēnus jaunajā tematā, kā arī vairākās turpmākajās, kombinējot ar citām mācību metodēm.

Reproduktīvā metode tiek izmantota, lai attīstītu skolēnu prasmes, iemaņas un sekmētu otrā zināšanu līmeņa apguvi. Skolēniem šīs metodes ietvaros vairākkārt jāreproducē zināšanas un viņiem demonstrētos darbības paņēmienus. [32; 177.]

Šī metode uzdevumu kompleksā izmantota, galvenokārt, vingrinājumos, kuros skolēni zīmē, veido kolāžas, fotografē. Tāpat tā attiecas uz izstādes apmeklējumu, kurā skolēniem bija jāstāsta par pārdzīvoto, kā arī par to, kas patika vai nepatika konkrētajās fotogrāfijās.

Problēmiskais izklāsts liek skolēniem ne tikai iegaumēt gatavu informāciju, bet arī uzmanīgi sekot pausto domu loģikai. [32; 181]

Šo mācību metodi iespējams iekļaut jebkurā mācību procesa posmā, tā var noderēt brīdī, kad nepieciešama skolēnu uzmanības pastiprināšana vai atjaunošana. Ar šīs metodes palīdzību var veicināt dialoga veidošanos.

A. Dauge savā 1925. gadā izdotajā grāmatā “Māksla un audzināšana” raksturo šai līdzīgu metodi: “. . . Paši skolēni aizrāda uz dažādām kļūmēm. . . .Pats skolotājs runā maz. Viņš tikai ierosina jautājumus, vada sarunas, dod mājienu, bet pēc iespējas, skolniekiem pašiem visu liek izšķirt.” [7; 48]

Daļēju meklējumu jeb heuristiskā metode ir noderīga, lai attīstītu skolēnu prasmi patstāvīgi risināt mācību uzdevumus un problēmas. Skolēni šīs metodes ietvaros cenšas patstāvīgi veikt lielāko daļu uzdevuma. [32; 183.]

Var uzskatīt, ka šī metode tika izmantota gandrīz visās stundās apvienojumā ar citām mācību metodēm. Veicot uzdevumus, skolēni pētīja un eksperimentēja, tādā veidā atrodot sev pieņemamāko uzdevuma galarezultātu. Skolotāja deva iespēju skolēniem pašiem atklāt, secināt.

Pētnieciskās metodes uzdevums ir nodrošināt radošu zināšanu izmantošanu, tā veido radošās darbības iezīmes un attālina skolēnus no

mācīšanās iekālot. Tā rada interesi par kādu konkrētu tēmu, kas, iespējams, nenotiktu pielietojot citu metodi. [32; 186.]

Pētnieciskā metode konkrētajā mācību ciklā tika lietota, uzdodot skolēniem patstāvīgi sagatavoties fotosesijai, kurā bija paredzēts atveidot dažādus personāžus no 18. gadsimta. Tāpat šī metode attiecas uz zīmējumu un kolāžu veidošanu, tādā veidā attīstot radošo domāšanu un caur to izpratni par tēla veidošanu fotogrāfijā.

3.4. UZDEVUMU TEMATISKAIS PLĀNOJUMS UN VĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI

Vispirms tika izveidots temata plāns, pēc tam – plānota katras paredzētās mācību stundas norise. Ir svarīgi, lai skolotājs pārdomātu mācību norisi, tās loģiku, labi apzinātos katra mācību komponenta vietu pārējo komponentu vidū. Noteiktu mācību apguves galvenos posmus un paredzētu katram posmam atbilstošas metodes, kā arī kontroles un paškontroles veidus.

Veidojot konkrētos uzdevumus, tika ņemti vērā arī tādi fakti, ka jauniešu vecumā skolēniem ir labas novērošanas spējas, viņi spēj koncentrēt uzmanību, bet, neskatoties uz to, stundas gaitai ir jābūt raitai un neapnicīgai.

Mācību stundas plānojumam tika izmantoti šādi komponenti:

- ✓ stundas temats;
- ✓ stundas mērķis un uzdevumi;
- ✓ plānotie rezultāti;
- ✓ skolotāja un skolēna mijiedarbība jaunās vielas apgūvē;
- ✓ stundā nepieciešamie darbarīki un materiāli;
- ✓ vingrinājumu izpilde, skolēnu patstāvīgais darbs;
- ✓ kontrolēšana, lai izvērtētu, kā skolēni ir izpratuši jauno vielu un kā apguvuši attiecīgās zināšanas, prasmes un iemaņas, kā arī radošo darbu izpilde;
- ✓ apgūto zināšanu apkopošana, sistematizēšana un skolēna veikuma novērtēšana.

Tēmas plānojums sastāv no 12 nodarbībām, kurās paredzēts apgūt teorētiskās zināšanas par fotogrāfiju un tēla veidošanu tajā, 11 no tām veikt radošos un praktiskos vingrinājumus.

Pirmajā stundā paredzēta būtiskākās teorētiskās informācijas sniegšana, kas būs noderīga visa mācību cikla garumā, te notiek skolēnu ievadīšana jaunajā mācību saturā. Turpmākajās stundās paredzēta

galvenokārt aktīva skolēnu praktiskā darbība, kas raisa skolēnus pašiem uzzināt, atklāt un izjust to, kas saistās ar tēlu fotogrāfijā.

Skolēnu izpratnes par tēmu pārbaudei ir paredzēta anketa. Mācību procesa laikā paši skolēni mācās izvērtēt klasesbiedru un savus darbus, caur tiem izprotot tēla veidošanās īpatnības fotogrāfijā.

Paveiktā darba vērtēšana notika divējādi: ar ieskaitīts/neieskaitīts, kā arī 10 ballu sistēmā. Darba vērtējums ar atzīmi parāda skolēna sekmes konkrētā periodā. Savukārt, izvērstis vērtējums mutiskā vai rakstiskā veidā ļauj laikus konstatēt nepilnības vai kļūdas mācību procesā un katra skolēna izpratnē par tēmu, tās novērst. Skolotāja vērtējumam jābūt maksimāli objektīvam. Tam jāiekļauj sevī apgūto zināšanu līmenis un apjoms, prasmju novērtējums, kā arī skolēnu attieksmes izvērtējums.

Vērtējums 10 ballu sistēmā analizē skolēnu mācību sasniegumus, tas norāda:

- mācību satura apguves kvalitāti, apjomu;
- attieksmi pret mācībām un savu darbību;
- uzcītību un mērķtiecību;
- sadarbības prasmes;
- visa augstākminētā attīstību.

Mūsdienu mākslas stundā skolotājs veic kontroli ar novērošanas metodi. Mākslas specifikai un radoši pētnieciskajam mācību tipam atbilstoša ir praktiskā darba kontroles metode. Skolotājam informāciju sniedz katrs skolēnu veiktais vingrinājums, jebkura veida mākslinieciski radošā darba vizuālie rezultāti, jo skolēni praktiski darbojas gandrīz visu mācību stundu.

Lai būtu iespēja objektīvi novērtēt katra skolēna radošo darbību visu uzdevumu veikšanā, katram uzdevumam ir paredzēti savi noteikti vērtēšanas kritēriji.

Atzīme nedrīkst nonāvēt skolēna vēlmi darboties un izzināt. Skolēnam ir jābūt skaidram priekšstatam par paveikto, tāpēc vērtēšana ir neatņemama izglītošanās procesa sastāvdaļa.

Jaunietim jā māca novērtēt paša un līdzcilvēku veikumu, vērību veltot tieši idejai, iecerei, noskaņai. Skolēnu tieksmei pēc izcila darba vajadzētu būt balstītai uz personīgu ieinteresētību idejas realizācijā, jo pretējā gadījumā izcila vērtējuma saņemšana ir tikai tukša tieksme pēc sevis kā pārāka par citiem izrādīšanas un savu mazvērtības kompleksu maskēšanas. Šādas attieksmes veidošanos veicina dažādā pedagogu, audzēkņu un vecāku izpratne par skolēnu darbu vērtēšanas kritērijiem un attieksme pret mākslas vērtēšanu ar atzīmi.

Protams, mākslā vērtēšanas darbs nav ieliekams konkrētos rāmjos, kā to var izdarīt citos priekšmetos. Māksla daudreiz ir balstīta uz emocijām, izjūtu, ko īsti novērtēt nevar, tāpēc šis jautājums vizuālajā mākslā ir samērā complicēts.

Tomēr nevajadzētu pārsteigties ar secinājumiem par mākslas nekonkrētību visu pārējo mācību priekšmetu vidū. Pirms gadsimta Aleksandrs Dauge atzinīgi novērtēja mākslas audzinošo spēku skolās, šī doma nav zaudējusi savu aktualitāti arī mūsdienās: “Ir zināms kā māksla noskaidro, kārtu un izdaiļu jūtu dzīvi, kā disciplinē fantāziju, kā attīsta un izkopj gaumi. . . . Skola, mākslas priekšmetus īstā mākslas garā pasniedzot, dara saprotamu un mīļu katru īstu mākslu un caur to paralizē sliktus, gaumi postošus, neīstas mākslas iespaidus, kura ārpus ģimenes un skolas katram ik uz soļa nekautrīgi uzbāžas.” [8; 13.]

Tātad, vērtējot skolēnu darbus skolotājam vajadzētu atcerēties, ka mākslas mācīšanas mērķis skolā ir nevis skolēnus padarīt par izciliem māksliniekiem, bet gan attīstīt viņu izpratni par skaisto, izkopt uztveres spējas, gaumi un veidot izpratnes pilnu attieksmi pret visu apkārtējo vidi.

3.5. *UZDEVUMU ĪSTENOŠANA UN ANALĪZE*

Mācību stundas plāns Nr.1

Stundas tēma: Kas ir fotogrāfija? Kas ir tēls?

(1 stunda)

Stundas mērķi:

Sniegt skolēniem būtisku informāciju par mākslas veidu – fotogrāfiju. Iepazīstināt ar terminoloģiju, dažādiem fotogrāfijas veidiem. Sniegt ieskatu tēla veidošanas procesā.

Attīstīt skolēnu spēju atklāt būtisko, spēju analizēt.

Stundas uzdevumi:

Raisīt skolēnos interesi par fotogrāfiju un tēla veidošanu tajā.

Ļaut pielietot iegūto informāciju ikdienā, pašiem nodarbojoties ar fotografēšanu.

Plānotie rezultāti:

Skolēni būs guvuši informāciju par fotogrāfiju, tās vēsturi. Noskaidrojuši un izpratuši terminu “tēls”. Kā arī pauduši savu viedokli par šiem jautājumiem anketās.

Vērtēšanas kritēriji:

- ✓ darbošanās aktivitāte;
- ✓ attieksme stundā.

Stundas gaita:

- ✓ stundas ievadā skolēni tiek iepazīstināti ar stundas tēmu un darba kārtību;
- ✓ skolēniem aizpildīšanai tiek dota anketa par stundas tēmu;
- ✓ tiek stāstīts par fotogrāfiju un tēlu;
- ✓ skolēniem tiek demonstrētas fotogrāfijas;
- ✓ lai uzsvērtu būtiskāko, skolēniem tiek uzdoti jautājumi, diskusijas veidā tiek noskaidrota skolēnu izpratne par tēmu;
- ✓ tiek sniegtas atbildes uz skolēnu jautājumiem;

- ✓ skolotāja komentārs. Informācija par nākošās stundas tēmu.
- Iepriekšējās zināšanas. Skolēniem jau vajadzētu zināt, ka pašizteiksmei var izmantot jebkuru mākslas veidu, arī fotogrāfiju. Vajadzētu zināt arī būtiskākos vizuālās mākslas terminus.
- Telpas iekārtojums. Skolēniem vajadzētu sēdēt puslokā, lai justos brīvi un tai pat laikā pietiekami kvalitatīvā līmenī spētu uztvert ilustratīvo materiālu.
- Nepieciešamie materiāli. Skolotājam – informatīvais un bagātīgs ilustratīvais materiāls (kalendārs ar Intas Rukas fotogrāfiju reprodukcijām, fotogrāfijas no vizuālo mākslu žurnāla “s t u d i j a”, fotogrāfijas no personīgā arhīva). Skolēniem – anketa, lapa vai klade, kur veidot konspektus un asociācijas.

Stundas analīze

Stundā piedalījās 23 skolēni. Šajā stundā viņi tika iepazīstināti ar tēmu “fotogrāfija” un “tēls”. Par fotogrāfiju tika runāts, galvenokārt, vēsturiskā aspektā. Par tēlu tika runāts no mākslinieciskā, estētiskā un filozofiskā viedokļa. Stunda bija ar kultūras vēstures, ētikas un filozofijas ievirzi. Skolēniem likās neierasti, ka vizuālās mākslas stundā ir jāpieraksta dažādi termini un to skaidrojumi. Ir būtiski mācīt veidot konspektus arī tādā mācību priekšmetā kā vizuālā māksla (konspekti – vizuālās mākslas teorētiskā daļa).

Veidojās veiksmīgs kontakts ar skolēniem. Īpaši skolēniem patika, ka var sēdēt puslokā, telpas iekārtojums ļāva justies brīvāk un labāk aplūkot uzskates materiālus. Skolēnu uzmanību visvairāk piesaistīja uzskates līdzekļi – bez tiem būtu grūtāk ilgstoši piesaistīt skolēnu uzmanību un izraisīt viņos patiesu interesi.

Stundas sākumu nokavēja vairāki skolēni, vakarskolā šī ir aktuāla problēma. Stundas saturs īsumā tika pārstāstīts atsevišķi kavētājiem.

Skolēnu vārdi	Anketas aizpildīšana	Darbs stundā	Atbildes uz jautājumiem
Alise	+	+	+
Egils	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx
Dace	+	+	+
Gundega	+	+	+
Maija	+	+	+
Indra	+	+	+
Mairita	+		
Linda Krastiņa	+	+	+
Sigita	+	+	+
Lilita	+	+	+
Marina	+		
Ilze	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx
Sintija	+		
Kristīne Rinkus	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx
Līga	+	+	+
Kristīne Saulīte	+	+	+
Ramona	+	+	+
Evija	+		+
Edgars	+	+	+
Rasa	+	+	+
Andželika	+	+	+
Ilona	+		
Linda Brūdere	+	+	+
Zaiga	+		
Roberta	+	+	+
Elīza	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx
Daina	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx
Jānis	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx
Uvis	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxxxx

1. tabula. Skolēnu darbības analīze.

Tabulā izmantoto simbolu skaidrojums: xxxxxxxx – nav stundā; “+” – pozitīvs vērtējums.

Mācību stundas plāns Nr. 2, 3

Stundas tēma: Izstādes apmeklējums Latvijas Mākslinieku savienības galerijā. Zentas Dzividzinskas fotogrāfiju izstāde “Es neko neatceros”

(2 stundas)

Stundas mērķis:

Iepazīstināt skolēnus ar profesionālu melnbalto fotogrāfiju, tās māksliniecisko pusi. Attīstīt skolēnu spriest un novērošanas spējas.

Stundas uzdevumi:

Atraisīt skolēnos interesi par melnbalto foto.

Ļaut brīvi izteikties, analizēt redzēto.

Plānotie rezultāti:

Skolēniem būs radies priekšstats par profesionālu melnbalto fotogrāfiju, būs attīstījušās spriest un novērošanas spējas, kā arī pētnieciskās un radošās spējas. Skolēniem būs pieredze, kas saistās ar mākslas emocionālo baudījumu.

Vērtēšanas kritēriji un paņēmieni:

Skolēni izdara pašvērtējumu – kā viņi jutās šī procesa laikā, kā patika, kā vērtē klasesbiedru spriedumus. Skolotājs vērtē aktivitāti un ieinteresētību stundu laikā. Vērtē ar ieskaitīts/neieskaitīts.

Stundas apraksts:

- ✓ stundas sākumā skolēni tiek organizēti darbam – tiek iepazīstināti ar stundas kārtību;
- ✓ došanās uz Latvijas Mākslinieku savienības galeriju;
- ✓ tiek aplūkota izstāde;
- ✓ diskusiju veidā tiek noskaidrots skolēnu viedoklis par redzēto;
- ✓ notiek vērtēšana;
- ✓ došanās atpakaļ uz skolu.

- Iepriekšējās zināšanas. Skolēniem būtu jāzina iepriekšējā vizuālās mākslas stundā pārrunātais.
- Telpas iekārtojums. Stundas notiek mākslas galerijā – plašā, gaišā telpā, kurā izvietotas lielu izmēru fotogrāfijas.
- Nepieciešamie materiāli. Mākslas galerijā apskatāmā ekspozīcija un skolēnu interese par fotogrāfiju.

Stundas analīze

Stundā piedalījās 10 skolēni. Notika pulcēšanās vizuālās mākslas klasē, kur skolotāja organizēja skolēnus braucienam uz Rīgas centru. Skolēni uzvedās samērā trokšņaini, sevišķi Ramona, Marina un Edgars, taču nokļūstot līdz izstāžu zālei, nomierinājās.

Ienākot galerijā, skolēni bija pārsteigti par fotogrāfiju lielajiem izmēriem. Ar interesi tās aplūkoja, pieejot tuvāk un atkāpjoties pēc iespējas tālāk. Izteica domas par tām. Interesējās par darbu autori – kāda izskatoties un cik veca. Darbošanos ar skolēniem atvieglāja apstākļi, ka viņu šoreiz nebija daudz.

Daži vēlējās uzkavēties ilgāk mākslinieciskajā atmosfērā, apsēdās uz galerijas grīdas un baudīja mirkli. Taču daļa skolēnu vēlējās iet prom ātri, nemaz neaplūkojot visus darbus. Skolēnus īpaši uzrunāja tas, ka izstādē redzamas ainas no reālās dzīves, nekas nav uzspēlēts, fotogrāfijās notverti pat it kā nejauši, nepozēti mirkļi, kas visu padara tik īstu.

Galvenais bija ļaut skolēniem visu izjust pašiem, atklāt sev ko jaunu. Stundu noslēguma daļā skolēni labprāt dalījās iespaidos un pastāstīja par savām emocijām, aplūkojot fotogrāfijas.

Skolēnu vārdi	Aktivitāte un ieinteresētība	Uzvedības kultūra	Vērtējums
Alise	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Egils	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Dace	+	+	i
Gundega	+	+	i
Maija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Indra	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Mairita	+		i
Linda Krastiņa	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Sigita	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Lilita	+	+	i
Marina	+	-	i
Ilze	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Sintija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Rinkus	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Līga	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Saulīte	+	+	i
Ramona	+	-	i
Evija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Edgars	-	-	ni
Rasa	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Andželika	+	+	i
Ilona	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Linda Brūdere	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Zaiga	+	+	i
Robertta	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Elīza	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Daina	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Jānis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Uvis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX

2. tabula. Skolēnu darbības analīze.

Tabulā izmantoto simbolu skaidrojums: xxxxxxxx – nav stundā; “+” – pozitīvs vērtējums; i – vērtējums ieskaitīts; ni – vērtējums neieskaitīts.

Mācību stundas plāns Nr.4, 5

**Stundas tēma: Fotogrāfijas tonālā un kompozicionālā studija
(2 stundas)**

Stundas mērķis:

Veidot skolēnos izpratni par gaismēnu fotogrāfijā, iemācīt darīt to izteiksmīgu. Izprast kompozīciju veidojošo elementu savstarpējo saikni.

Stundas uzdevumi:

Kopēt izvēlēto fotogrāfiju, atrisināt to tonāli, tad novietot uz citas lapas tā, lai kompozīcija saglabā līdzsvaru.

Plānotie rezultāti:

Skolēni apgūs prasmi veidot gaismēnas savos darbos. Gūs iemaņas līdzsvarotas kompozīcijas veidošanā.

Vērtēšanas kritēriji un paņēmieni:

- ✓ darba izpildes kvalitāte;
- ✓ darba kultūra;
- ✓ uzdevumu izpratne.

Vērtēšana notiek 10 ballu sistēmā.

Stundas apraksts:

- ✓ stundas ievadā skolotāja runā par gaismu un ēnu, kompozīcijas principiem, veidojot attēlu;
- ✓ svarīgākos kompozīcijas paraugus zīmē uz tāfeles;
- ✓ skolēni aplūko un izvēlas katrs savu fotogrāfijas reprodukcijas kopiju, nokopē uz pauspapīra;
- ✓ ieliek darbā gaismas un ēnas, mācās veidot pustoņus;
- ✓ fotogrāfijas kopiju uzlīmē uz krāsaina papīra, mācās kompozicionāli sakārtot darbu;
- ✓ stundas beigās seko darba izvērtējums.

- Iepriekšējās zināšanas. Skolēniem būtu jāzina iepriekšējās vizuālās mākslas stundās pārrunātais. Jāpārzina būtiskākie vizuālās mākslas termini.
- Telpas iekārtojums. Skolēni brīvi izvēlas sēdvietas klasē. Lai nodrošinātu abpusēju komunikāciju, soli tiek izvietoti puslokā.
- Nepieciešamie materiāli. Foto, kas izgriezti no dažādiem žurnāliem, zīmumi, pildspalvas, pauspapīrs, krāsainais kartons, šķēres, līme.

Stundas analīze

Stundā piedalījās 20 jaunieši. Skolēni klausījās stāstījumu par gaismēnu un kompozīciju, uzdeva jautājumus. Katram skolēnam tika dota iespēja izvēlēties sev tīkamāko attēlu, kurā redzama kāda persona. Tiem, kas stundas sākumu nokavēja, nācās samierināties ar attēlu pārpalikumu. Vairāki līdzīgu darbu paraugi pēc apskatīšanas tika piestiprināti pie tāfeles, lai skolēniem būtu vieglāk izprast uzdevumu.

Ar zīmēšanu visiem veicās labi. Skolēni šajā stundā jutās brīvi. Tikai Zaiga baidījās, ka nespēs pareizi ieēnot zīmējumu, taču galarezultātā viņas darbs izskatījās ļoti labi un tika novērtēts ar atzīmi – 8 (skat. 4. pielik.). Meitenei trūkst veselīga pašnovērtējuma, bet centība viņu izceļ citu klasesbiedru vidū.

Uzdevumu bija izpratuši visi, izņemot Egilu, kurš šajā stundā pamanījās uzzīmēt darbu ar lielu agresivitātes piedevu (skat. 4. pielik.), tādā veidā parādot savu protestu pret uzdoto.

Mairita ieradās ar nokavēšanos, taču darbu paveica, kaut arī tas izdevās nedaudz sasteigts (skat. 4. pielik.). Mairita šajā stundā bija ļoti izklaidīga.

Visi skolēni darbus nodeva, arī tie, kas bija ieradušies tikai uz otro stundu, vai otrās stundas pusi.

Ilze bija viena no kavētājiem. Ieradusies paziņoja, ka neko nedarīs, bet Dace, viņu aizstāvot apgalvoja, ka viņa strādāšot, tikai brīdi jāatvelkot

**elpa. Stundas beigās Ilze nodeva darbu, kas oriģināli iekomponēts lapā
(skat. 4. pielik.)**

Skolēnu vārdi	Darba izpildes kvalitāte, darba kultūra	Uzdevumu izpratne	Vērtējums
Alise	+	+	6
Egils	+	-	5
Dace	+	+	8
Gundega	+	+	10
Maija	+	+	8
Indra	+	+	8
Mairita	+	+	7
Linda Krastiņa	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Sigita	+	+	7
Lilita	+	+	8
Marina	+	+	9
Ilze	+	+	10
Sintija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Rinkus	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Līga	+	+	7
Kristīne Saulīte	+	+	7
Ramona	+	+	7
Evija	+	+	9
Edgars	+	+	7
Rasa	+	+	9
Andželika	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Iļona	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Linda Brūdere	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Zaiga	+	+	8
Roberta	+	+	8
Elīza	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Daina	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Jānis	+	+	7
Uvis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX

3. tabula. Skolēnu darbības analīze un vērtējums 10 ballu sistēmā.

Tabulā izmantoto simbolu skaidrojums: xxxxxxxx – nav stundā; “+” – pozitīvs vērtējums;

“ - ” – negatīvs vērtējums.

Mācību stundas plāns Nr.6

Stundas tēma: Eksperimenti ar tēlu I

(1 stunda)

Stundas mērķis:

Veidot skolēnos priekšstatu par tēla fotogrāfijā dažādajiem iespaidiem melnbaltā un krāsainā attēlā.

Stundas uzdevumi:

Iemācīt pārvietot tēlu no melnbaltas vides krāsainā. Ļaut izprast krāsas nozīmi iespaida radīšanā. Pilnveidot skolēnu zīmētprasmi. Attīstīt asociatīvo domāšanu.

Plānotie rezultāti:

Skolēni būs sapratuši to, cik dažādu iespaidu par tēlu rada krāsains un melnbalts attēls. Tiks attīstīta jauniešu domāšana un rokas veiklība.

Vērtēšanas kritēriji un paņēmieni:

- ✓ uzdevuma izpratne;
- ✓ zīmējuma precizitāte;
- ✓ krāsu saskaņošana.

Skolotāja vērtē 10 ballu sistēmā.

Stundas apraksts:

- ✓ stundas sākumā skolēni tiek iepazīstināti ar tēmu un stundas gaitu;
- ✓ skolēni tiek organizēti darbam – katrs skolēns izvēlas melnbaltu Indijas iedzīvotāja attēlu, kas pielīmēts uz lapas, uz kuras veikt rakstu darbus;
- ✓ skolēna uzdevums – uzrakstīt savu pirmo iespaidu par redzamo tēlu melnbaltajā fotogrāfijā, pārzīmēt redzamo personu, ieliekot to krāsainā vidē;
- ✓ skolēni izvēlas krāsas, kurās vēlas realizēt darbu un strādā;
- ✓ skolotājam – padomdevēja, koordinatora loma;

- ✓ aplūkojot tapušo krāsaino attēlu un salīdzinot to ar melnbalto, skolēni uzraksta kā mainījies iespaids par šo personu.
- Telpas iekārtojums. Skolēni šīs stundas laikā drīkst paši izvēlēties, kā iekārtoties.
- Nepieciešamie materiāli. Melnbalti attēli. Piemēri, lai skolēni labāk izprastu uzdevumu. Darba izpildei nepieciešami krāsu zīmuļi, krītiņi, pildspalvas, papīrs.

Stundas analīze

Stundā piedalījās 14 skolēni. Stundas sākumā klasē valdīja liels troksnis. Pagāja apmēram piecas minūtes, kamēr atmosfēra kļuva mierīgāka un skolēni bija gatavi noklausīties uzdevumu. Arī pēc uzdevuma izklāsta daudziem nebija skaidrs kas jādara.

Izvēloties attēlus, Rasa deva priekšroku fotogrāfijai, kurā attēlota māte ar bērnu (tas varētu būt izskaidrojams ar mātes jūtām, kas mostas meitenē, jo viņa ir stāvoklī), (skat. 5. pielik.).

Vairāki skolēni ieradās ar nokavēšanos. Skolotāja lika kavētājiem noskaidrot stundas uzdevumu no klasesbiedriem. Koriģēja, ja klasesbiedri pārstāstīja neprecīzi. Tā skolēni iemācās novērtēt to, kā viņi apgrūtina skolotāja darbu, regulāri kavējot stundas sākumu.

Skolēniem ir izklīdēta uzmanība. Ja skolotājs stundas sākumā nosauc vairāk par trim uzdevumiem, daļu no teiktā skolēns vairs nespēj uztvert.

Daudziem radās grūtības ar rakstu daļu, bija problemātiski loģiski izteikties par saviem iespajdiem. Daži skolēni nemaz nebija sapratuši, kas jāraksta, lai gan uzdevumi un darbu piemēri bija redzami uz tāfeles.

Gundegas zīmējums izskatījās īpaši izteiksmīgs (skat. 5. pielik.).

Vairāki skolēni nodeva nepabeigtus darbus. Piemēram, Jānis nebija izpratis uzdevumu un darbu nodeva tikai kā lineāru zīmējumu (skat. 5. pielik.).

Vairums skolēnu secināja, ka krāsainie attēli rada dzīvīgāku un gaišāku iespaidu par tēlu, zūd drūmā pieskaņa, kas jūtama melnbaltā personas attēlojumā.

Skolēnu vārdi	Uzdevuma izpratne	Zīmējuma precizitāte, krāsu saskaņošana	Vērtējums
Alise	+	+	8
Egils	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Dace	+	+	9
Gundega	+	+	9
Maija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Indra	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Mairita	+	+	7
Linda Krastiņa	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Sigita	+	+	8
Lilita	+	+	6
Marina	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Ilze	+	+	7
Sintija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Rinkus	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Līga	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Saulīte	+	+	9
Ramona	+	+	6
Evija	+	+	6
Edgars	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Rasa	+	+	9
Andželika	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Iļona	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Linda Brūdere	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Zaiga	+	+	7
Robertta	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Elīza	+	+	9
Daina	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Jānis	-	-	4
Uvis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX

4. tabula. Skolēnu darbības analīze un vērtējums 10 ballu sistēmā.

Tabulā izmantoto simbolu skaidrojums: xxxxxxxx – nav stundā; “+” – pozitīvs vērtējums;

“ - ” – negatīvs vērtējums.

Mācību stundas plāns Nr.7

Stundas tēma: Eksperimenti ar tēlu II

(1 stunda)

Stundas mērķis:

Veidot skolēnos priekšstatu par tēla fotogrāfijā dažādajiem iespaidiem melnbaktā un krāsainā attēlā.

Stundas uzdevumi:

Iemācīt veidot dažādus tēlus fotogrāfijā, par pamatu ņemot vienu personu. Ļaut izprast tēlu veidojošo elementu nozīmi. Sakārtot fona un objekta attiecības balstoties uz māksliniecisko paņēmieni kopumu, ko savos darbos izmanto fotogrāfi.

Plānotie rezultāti:

Skolēniem būs radies priekšstats par tēla fotogrāfijā māksliniecisko vērtību. Jaunieši būs pietiekoši izpratuši tēlu veidojošo elementu lomu koptēla radīšanā un varēs turpināt radošu darbu pie sava tēla veidošanas ikdienā.

Vērtēšanas kritēriji un paņēmieni:

- ✓ radošā darbība, oriģinalitāte;
- ✓ uzdevuma izpratne.

Skolotāja vērtē 10 ballu sistēmā, taču atzīmes vēl neizpauž skolēniem.

Stundas apraksts:

- ✓ stundas sākumā skolēni tiek organizēti darbam – viņi tiek iepazīstināti ar stundas tēmu un darba kārtību;
- ✓ katram skolēnam tiek dota viena melnbalta fotoportreta kopija;
- ✓ skolēna uzdevums – veidot krāsainu attēlotās personas tēlu ;
- ✓ skolēni izvēlas krāsas, kurās vēlas realizēt darbu un strādā;
- ✓ skolotājam – padomdevēja, koordinatora loma;
- ✓ skolēni tiek informēti par nākamās stundas uzdevumu.

- Telpas iekārtojums. Skolēni šīs stundas laikā drīkst paši izvēlēties, kā iekārtoties. Stundas sākumā nepiespiestā atmosfērā tiek stāstīts par stundas tēmu.
- Nepieciešamie materiāli. Vienas melnbaltas fotogrāfijas vairākas kopijas. Uzskates materiāli – reprodukcijas no vizuālo mākslu žurnāla “s t u d i j a”, bukletiņš par mākslinieku Endiju Vorholu. Fotogrāfijas no personīgā arhīva. Darba izpildei nepieciešami krāsu zīmuli, krītiņi, guaša, akrila krāsas.

Stundas analīze

Stundā piedalījās 19 skolēni. Uzdevumu izpildot viņi bija radoši un aktīvi.

Pēc fotogrāfijas kopiju izdalīšanas skolēni neatlaidīgi centās identificēt attēlā redzamo personu. Pēc savstarpējām apspriedēm jaunieši secināja, ka attēlā redzama skolotāja.

Apmēram pusē stundas ieradās Mairita un skolotājam nezināmu iemeslu dēļ sāka saukt Ramonu rupjos vārdos, uz to Ramona atbildēja ar to pašu. Skolotāja centās meitenes samierināt, jo, ja vārdu apmaiņa turpinātos tādā garā, tā novestu līdz kautiņam. Mairita norimās. Ramona nespēja apvaldīt emocijas līdz stundas beigām. Viņu mierināja arī draudzene Marina.

Izpildot uzdevumu, Egils kārtējo reizi nebija izpratis uzdevumu, taču tas bija izpildīts radoši un precīzi.

Visu zīmējumu vidū ļoti izcēlās Gundegas darbs (skat. 6. pielik.). Vizuālajā mākslā Gundega cenšas izpausties maksimāli, jo klases kolektīvā viņa ir nedaudz izstumta, tāpēc, lai nejustos niecīga, cenšas celt pašapziņu ar izciliem rezultātiem šajā priekšmetā.

Kleopatrai līdzīgu tēlu ar frizūras palīdzību izdevās radīt Marinai (skat. 6. pielik.).

Pārlūkojot savus darbus, skolēni neslēpa izbrīnu par to, cik dažādus iespaidus par vienu personu var radīt noteiktu krāsu un elementu izvēle darbā.

Skolēnu vārdi	Radošā darbība, oriģinalitāte	Uzdevuma izpratne	Vērtējums
Alise	+	+	8
Egils	+	-	5
Dace	+	+	8
Gundega	+	+	9
Maija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Indra	+	+	8
Mairita	+	+	7
Linda Krastiņa	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Sigita	+	+	7
Lilita	+	+	8
Marina	+	+	9
Ilze	+	+	9
Sintija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Rinkus	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Līga	+	+	8
Kristīne Saulīte	+	+	8
Ramona	+	+	7
Evija	+	+	7
Edgars	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Rasa	+	+	8
Andželika	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Iļona	+	+	8
Linda Brūdere	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Zaiga	+	+	8
Roberta	+	+	7
Elīza	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Daina	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Jānis	+	+	6
Uvis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX

5. tabula. Skolēnu darbības analīze un vērtējums 10 ballu sistēmā.

Tabulā izmantoto simbolu skaidrojums: xxxxxxxx – nav stundā; “+” – pozitīvs vērtējums;

“ - ” – negatīvs vērtējums.

Mācību stundas plāns Nr. 8

Stundas tēma: Intas Rukas fotogrāfiju tēlu analīze

(1 stunda)

Stundas mērķis:

Mācīt skolēniem spriest un analizēt mākslu. Attīstīt prasmi paust savu viedokli par mākslas darbiem.

Stundas uzdevumi:

Analizēt fotogrāfes Intas Rukas melnbaltās fotogrāfijas, atbildot uz konkrētiem jautājumiem.

Plānotie rezultāti:

Skolēni iemācīsies brīvāk paust savu viedokli. Kļūs vērīgāki, aplūkojot mākslas darbus.

Vērtēšanas kritēriji un paņēmieni:

- ✓ prasme paust un pamatot savu viedokli;
- ✓ aktivitāte stundā.

Vērtē ieskaitīts/neieskaitīts.

Stundu apraksts:

- ✓ stundas sākumā skolēni tiek organizēti darbam;
  - ✓ pie tāfeles tiek piestiprinātas analizējamās fotogrāfijas;
  - ✓ uz tāfeles tiek uzrakstīti jautājumi;
  - ✓ skolēni uzmanīgi aplūko fotogrāfijas un raksta savas domas;
  - ✓ skolēni izdara secinājumus un veic atziņas par stundā notikušo;
  - ✓ stundas beigās skolotāja informē skolēnus par nākamās stundas tēmu.
- Telpas iekārtojums. Skolēni šīs stundas laikā drīkst paši izvēlēties, kā iekārtoties.
  - Nepieciešamie materiāli. Fotogrāfes Intas Rukas fotogrāfiju reprodukcijas. Papīrs, pildspalvas.

Stundas analīze

Stundā piedalījās astoņi skolēni. Tās bija tikai meitenes, pārējie, ieskaitot visus zēnus, bija devušies ekskursijā, kas saistīta ar profesionālo orientāciju.

Stunda noritēja ļoti mierīgi. Meitenēm uz pārdomām raisošā atmosfērā tika dota iespēja aplūkot un izvērtēt fotogrāfes Intas Rukas melnbalto darbu tēlus, savus spriedumus fiksējot rakstiski (skat. 11. pielikumu).

Meitenes aplūkoja un raksturoja katru fotogrāfiju ļoti rūpīgi, tāpēc 40 minūtēs izdevās izanalizēt tikai trīs attēlus.

Skolniecēm vajadzēja atbildēt uz sekojošiem jautājumiem:

1. Ko, tavuprāt, pauž cilvēka skatiens fotogrāfijā?
2. Vai tu gribētu kaut ko mainīt šajā attēlā? Ko un kāpēc?
3. Kas tieši šo attēlu dara interesantu?
4. Kas konkrētajā fotogrāfijā ir galvenais un kas pakārtots?

Apkopojot skolniecību atbildes, var izdarīt secinājumus, ka meitenes māk iedziļināties un saprast mākslas darbus, ja vien ir piemērota gaisotne, miers un noteikts noskaņojums. Viņām veiksmīgi izdevās pamatot savas domas, precīzi raksturojot norises, kas aplūkojamās fotogrāfijās.

Šajā stundā bez iebildumiem strādāja pat Ilze, kura parasti, esot kopā ar draudzeni Daci, uzvedas izaicinoši. Var secināt, ka Ilze joprojām uzvedas kā pusaudzis, lai gan ir jau jauniešu vecumposmā. Viņa cenšas būt pieaugusi, taču Ilzes patiesais raksturs vēl tikai veidojas, varbūt tāpēc viņa turas kopā ar Daci, kura uzvedas kā pieaugušais, lai identificētu sevi ar draudzeni.

Pārrunājot darba procesu stundas nobeiguma daļā, vairākas skolnieces atzina, ka rakstiski izteikt savas domas ir daudz vieglāk, nekā mutiski.

Skolēnu vārdi	Aktivitāte stundā	Prasme paust un pamatot savu viedokli	Vērtējums
Alise	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Egils	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Dace	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Gundega	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Maija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Indra	+	+	i
Mairita	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Linda Krastiņa	+	+	i
Sigita	+	+	i
Lilita	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Marina	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Ilze	+	+	i
Sintija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Rinkus	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Līga	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Saulīte	+	+	i
Ramona	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Evija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Edgars	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Rasa	+	+	i
Andželika	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Ilna	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Linda Brūdere	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Zaiga	+	+	i
Robertta	+	+	i
Elīza	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Daina	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Jānis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Uvis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX

6. tabula. Skolēnu darbības analīze.

Tabulā izmantoto simbolu skaidrojums: xxxxxxxx – nav stundā; “+” – pozitīvs vērtējums;

“–” – negatīvs vērtējums; i –vērtējums ieskaitīts; ni – vērtējums neieskaitīts.

Mācību stundas plāns Nr.9

Stundas tēma: Tēla veidošana kolāžas tehnikā I

(1 stunda)

Stundas mērķis:

Veidot skolēnos priekšstatu par tēla veidošanu izmantojot kolāžas tehniku.

Stundas uzdevumi:

Atrasisīt skolēnus radošai darbībai. Iemācīt veidot dažādus tēlus ar kolāžas tehnikas palīdzību. Ļaut izprast tēlu veidojošo elementu nozīmi iespaida radīšanā.

Plānotie rezultāti:

Skolēniem būs radies priekšstats par tēlu veidojošajiem elementiem fotogrāfijā. Jauniešiem tiks sniegtas ierosmes, lai turpinātu radošu darbu pie sava tēla veidošanas ikdienā.

Vērtēšanas kritēriji un paņēmieni:

- ✓ oriģinalitāte;
- ✓ darba kultūra;
- ✓ darba izpildes kvalitāte.

Skolotāja vērtē 10 ballu sistēmā.

Stundas apraksts:

- ✓ stundas sākumā skolēni tiek organizēti darbam – viņi tiek iepazīstināti ar stundas tēmu un darba kārtību;
- ✓ katram skolēnam tiek dota iespēja izvēlēties kādu fotogrāfijas reprodukciju;
- ✓ skolēna uzdevums – veidot krāsainu attēlotās personas tēlu, izmantojot kolāžas tehniku;
- ✓ skolēni izvēlas audumu gabaliņus, no kādiem vēlas izveidot personas tēlu un strādā;
- ✓ skolotājam – padomdevēja, koordinatora loma;

- Telpas iekārtojums. Skolēni šīs stundas laikā drīkst paši izvēlēties, kā iekārtoties.
- Nepieciešamie materiāli. Fotografiju reprodukcijas no dažādiem žurnāliem. Uzskates materiāli – reprodukcijas no žurnāla “s t u d i j a ”. Fotografijas no personīgā arhīva. Darba izpildei nepieciešami dažādi audumu atgriezumi, kreppapīrs, kartoni, līme, šķēres.

Stundas analīze

Stundā piedalījās 15 skolēni. Uzdevumu izpildot viņi bija ļoti aizrautīgi.

Skolēni labprāt strādāja kolāžas tehnikā, lai gan iepriekšējās stundās, kad bija paredzams darbs ar līmi, skolēni ļoti protestēja, jo baidījās sasmērēties.

Daudzi skolēni darba procesā jautāja, vai darbs rit pareizi (Zaiga). Ņēma vērā skolotājas ieteikumus, novērsa nepilnības, panāca labāku vizuālo efektu darbā. Galarezultātā Zaigas darbs izskatījās saskaņots un labi izstrādāts (skat. 7. pielik.).

Iepriekšējās stundās Ramona sava straujā rakstura dēļ darbus vairākkārt sasteidza, taču šoreiz skolniece sakoncentrējās un izgatavoja ļoti oriģinālu, pārdomātu darbu (skat. 7. pielik.).

Konsultējoties ar Daci, Ilzei tapa viens no izteiksmīgākajiem darbiem (skat. 7. pielik.).

Daudziem saistoši likās tas, ka darba aizmugurē vajadzēja raksturot tēlu, kādu katrs skolēns ir izveidojis. Patika arī pieeja darba izpildei – fotografijās attēlotajām personām tika izgriezta apģērba daļa, palika tikai seja un citas atsegtās ķermeņa daļas, kā arī tērpa siluets, ko veidoja tukšums. Skolēnu uzdevums bija šī tukšuma vietu aizpildīt ar krāsainiem audumiem, tos pielīmējot otrā lapas pusē.

Vairākiem skolēniem tika novērota slikta darba kultūra. Pa klases grīdu tika piemētāti auduma gabali un papīri. Pavirša attieksme pret

skolas piedāvātajiem materiāliem. Tie tika salauzti, saplēsti, dažkārt pat nozagti.

Stundas beigās bija nepieciešams vairākas reizes atgādināt, ka darba vietas ir jāsakopj.

Skolēnu vārdi	Darba izpildes kvalitāte	Darba kultūra	Vērtējums
Alise	+	+	6
Egils	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Dace	+	+	7
Gundega	+	+	9
Maija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Indra	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Mairita	+	-	8
Linda Krastiņa	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Sigita	+	-	7
Lilita	+	+	9
Marina	+	-	7
Ilze	+	+	9
Sintija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Rinkus	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Līga	+	-	8
Kristīne Saulīte	+	+	7
Ramona	+	-	8
Evija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Edgars	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Rasa	+	+	9
Andželika	+	+	9
Iļona	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Linda Brūdere	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Zaiga	+	+	8
Roberta	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Elīza	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Daina	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Jānis	+	-	8
Uvis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX

7. tabula. Skolēnu darbības analīze un vērtējums 10 ballu sistēmā.

Tabulā izmantoto simbolu skaidrojums: xxxxxxxx – nav stundā; “+” – pozitīvs vērtējums;

“ - ” – negatīvs vērtējums.

Mācību stundas plāns Nr.10

Stundas tēma: Tēla veidošana kolāžas tehnikā II

(1 stunda)

Stundas mērķis:

Veidot skolēnos izpratni par personas un tās tēlu veidojošiem elementiem savstarpējo vienotību.

Stundas uzdevumi:

Ļaut skolēniem iztēloties. Iemācīt veidot dažādus tēlus, turpinot darbu pamatojoties uz doto darba sākuma punktu, kas paredzēts ierosmei. Ļaut secināt, ka tēlu veidojošie elementi ir cieši vienoti ar pašu tēlu.

Plānotie rezultāti:

Skolēni izpratīs tēlu veidojošo elementu ciešo vienotību ar pašu tēlu. Tiks atraisīts radošums. Jaunieši būs pietiekoši atraisījušies eksperimentējot, lai turpinātu radošu darbu pie sava tēla veidošanas ikdienā.

Vērtēšanas kritēriji un paņēmieni:

- ✓ darba izpildes kvalitāte.
- ✓ oriģinalitāte;

Skolotāja vērtē 10 ballu sistēmā.

Stundas apraksts:

- ✓ stundas sākumā skolēni tiek organizēti darbam – viņi tiek iepazīstināti ar stundas tēmu un darba kārtību;
- ✓ katram skolēnam tiek dots no žurnāla izgriezts apģērba gabals;
- ✓ skolēna uzdevums – veidot krāsainu personas tēlu, kā ierosmi izmantojot doto apģērbu;
- ✓ skolēni izvēlas piemērotus zīmuļus vai krītiņus un strādā;
- ✓ skolotājam – padomdevēja, koordinatora loma;

- ✓ skolēni tiek informēti par nākamajā stundā paredzēto pārgērbšanās spēli;
  - ✓ tiek sadalīti pienākumi.
- Telpas iekārtojums. Skolēni šīs stundas laikā drīkst paši brīvi izvēlēties sēdvietas.
  - Nepieciešamie materiāli. Izgriezti apģērbi no dažādiem žurnāliem. Uzskates materiāli – attēli no modes žurnāliem, fotogrāfijas no personīgā arhīva. Darba izpildei nepieciešami zīmuļi, kritiņi flomāsteri, līme, papīrs.

Stundas analīze

Stundā piedalījās 12 skolēni. Uzdevumu izpildot viņi bija aktīvi, aktivitāte izpaudās gan pozitīvā, gan negatīvā radošumā.

Jaunieši varēja iedvesmoties no dažādiem modes žurnālu attēliem, kā arī no skolotājas personīgajās fotogrāfijās redzamajām tēlu vizuālajām interpretācijām. Skolēniem noteikti nepieciešams demonstrēt kādus piemērus iedvesmai, jo vizuālajā mākslā vajadzīga ierosme, ko mākslinieki smeļas viens no otra (te tiek uzsvērts, ka katrs skolēns ir mākslinieks). Protams, skolēni tiek brīdināti, ka tieša piemēra pārkopēšana netiks vērtēta. Lai darbs tiktu pozitīvi novērtēts, tajā jābūt izmantotai skolēna iztēlei.

Darba procesā vairāki skolēni jautāja padomu. Prieks par to, ka jaunieši ņēma vērā skolotājas ieteikumus.

Edgars un Egils stundā divdomīgi jokoja un apsprieda pikantas tēmas, nereaģējot uz skolotājas aizrādījumiem.

Vairākiem skolēniem bija grūtības darbā sakārtot cilvēka proporcijas (Zaiga, Evija). Tas bija nepatīkams pārsteigums, jo pirms konkrētās uzdevumu kopas realizācijas mācību procesā daudz laika tika veltīts cilvēku skicēšanai.

Ārkārtīgi izteiksmīgi, rūpīgi izstrādāti un proporcionāli darbi izdevās Gundegai un Indrai (skat. 8. pielik.).

Daudzi jaunieši pret darbu attiecās pavirši. Nevēlējās aizpildīt fonu, jo viņiem šķita, ka darbs tāpat izskatās pietiekoši labi. Saņemot aizrādījumus no skolotājas, daži fonu tomēr iekrāsoja, tomēr tas bija sasteigts darbs. Šajā stundā tika novērots, ka skolēni centās darbu pabeigt pēc iespējas ātrāk. Kvalitāte daudziem bija mazsvarīga, galvenais, ka tiek saņemts pozitīvs vērtējums.

Skolēnu vārdi	Darba izpildes kvalitāte	Oriģinalitāte	Vērtējums
Alise	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Egils	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Dace	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Gundega	+	+	9
Maija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Indra	+	+	9
Mairita	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Linda Krastiņa	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Sigita	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Lilita	+	+	8
Marina	+	+	7
Ilze	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Sintija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Rinkus	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Līga	+	+	7
Kristīne Saulīte	+	+	7
Ramona	-	-	5
Evija	-	-	4
Edgars	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Rasa	+	+	7
Andželika	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Ilona	+	+	8
Linda Brūdere	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Zaiga	+	+	8
Robertta	+	+	6
Elīza	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Daina	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Jānis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Uvis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX

8. tabula. Skolēnu darbības analīze un vērtējums 10 ballu sistēmā.

Tabulā izmantoto simbolu skaidrojums: xxxxxxxx – nav stundā; “+” – pozitīvs vērtējums;
“ – ” – negatīvs vērtējums.

Mācību stundas plāns Nr. 11,12

Stundas tēma: Pārgērbšanās spēle

(2 stundas)

Stundas mērķis:

Raisīt skolēnos drosmi krasi mainīt savu tēlu un iejusties tajā.
Attīstīt skolēnu novērošanas spējas.

Stundas uzdevumi:

Atraisīt skolēnus darbībai, ļaujot tiem iejusties dažādu tēlu ādā.

Ļaut brīvi izpausties fotografējot.

Plānotie rezultāti:

Skolēni vairāk uzdrīkstēsies ikdienā parādīt savas idejas tēla izkopšanā. Tiks iegūtas iemaņas fotografēšanā.

Vērtēšanas kritēriji un paņēmieni:

Skolēni izdara pašvērtējumu – kā viņi jutās šī procesa laikā, kā patika, kā vērtē klasesbiedru darbību. Skolotājs vērtē aktivitāti un ieinteresētību stundas laikā.

Vērtē ieskaitīts/neieskaitīts.

Stundas apraksts:

- ✓ stundas sākumā skolēni tiek organizēti darbam – tiek iepazīstināti ar stundas kārtību;
- ✓ skolēni ir paņēmuši līdzīgi dažādus apģērbus un aksesuārus, lai varētu pārgērbties par kādu iedomātu personu kā to darīja amerikāņu māksliniece Sindija Šērmāne (skat. 2.2. nodaļu; 10 pielik.).
- ✓ tiek izpētīti skolēnu sagatavotie materiāli;
- ✓ skolēni pārgērbjas un izvēlas telpu un situāciju kādā fotografēties;
- ✓ stundas beigās skolēni atkārtoti aizpilda anketu par tēlu un fotogrāfiju;

✓ seko darba izvērtējums.

- Telpas iekārtojums. Skolēni strādā pie liela galda, uz kura izlikti darbam nepieciešamie materiāli. Drīkst brīvi pārvietoties mākslas kabineta divās telpās.
- Nepieciešamie materiāli. Paraugi no Sindijas Šērmanes galerijas – krāsaini un melnbalti attēli ierosmei. Digitālais fotoaparāts, skolēnu sagatavotie materiāli.

Stundu analīze

Pirmās stundas sākumā skolēniem tika atgādināts kāda ir stundas tēma.

Apzinīgākās meitenes no mājām bija atnesušas dažādus audumus un drēbes. Tika izmantotas zīmēšanas pulciņā darinātās 18. gadsimta cepures.

Fotografēšanā piedalījās tikai 4 meitenes – Kristīne, Ramona, Zaiga un Sigita, kurām pietika drosmes iejusties dažādos 18. gadsimta personāžu tēlos. Fotografēja Dace, kura uz skolu bija paņēmusi savu digitālo fotoaparātu. Pārējie klasesbiedri stāvēja malā un nolūkojās procesā, kas viņiem šķita ļoti uzjautrinošs.

Stundas sākumā Ramona kategoriski atteicās piedalīties fotosesijā, taču pēc brīža strauji mainīja savas domas un tik ļoti iejutās spēlē, ka viņai radās vairākas radošas idejas – skolniece pārgērbās par milzi, iejutās arī Minhauzena un fejas lomā (skat. 9. pielikumā; 1., 2. 3. att.). Zaiga lepni pozēja pašas gatavotā cepurē, šis ir it kā lēnā pastaigā notverts mirklis (Skat. 9. pielikumā; 2. att.). Kristīne sevi pasniedza kā elegantu dāmu (Skat. 9. pielikumā; 1., 4. att.).

Daudzi nepiedalījās spēlē tādēļ, ka baidījās izskatīties smieklīgi. Tēla veidošana ir nopietns process, kā to pierādīja šīs stundas, ne katrs uz to ir spējīgs – sevi prezentēt. Veidot un izkopt tēlu, tā daudzkārt ir uzdrīkstēšanās – būt tādām, kāds tu šodien jūties (iespējams, ne pārāk labi, vai gluži pretēji – spilgti un izlecoši).

Skolēni protestēja, ka jāaizpilda tādas pašas anketas kā pirms kāda laika. Skolotāja paskaidroja, ka tas nepieciešams, lai noskaidrotu vai viņu viedoklis ir mainījies, izpildot visu uzdevumu ciklu par tēlu un fotogrāfiju. Skolēni piekrita veikt atkārtotu anketas aizpildīšanu.

Skolēnu vārdi	Aktivitāte stundā	Anketas aizpildīšana	Vērtējums
Alise	-	+	ni
Egils	-	+	ni
Dace	+	+	i
Gundega	-	+	ni
Maija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Indra	-	+	ni
Mairita	-	+	ni
Linda Krastiņa	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Sigita	+	+	i
Lilita	-	+	ni
Marina	-	+	ni
Ilze	-	+	ni
Sintija	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Kristīne Rinkus	-	+	ni
Līga	-	+	ni
Kristīne Saulīte	+	+	i
Ramona	+	+	i
Evija	-	+	ni
Edgars	-	+	ni
Rasa	-	+	ni
Andželika	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Iļona	-	+	ni
Linda Brūdere	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Zaiga	+	+	i
Robertta	-	+	ni
Elīza	-	+	ni
Daina	-	+	ni
Jānis	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX	XXXXXXXXXXXXXXXX
Uvis	-	+	ni

9. tabula. Skolēnu darbības analīze.

Tabulā izmantoto simbolu skaidrojums: xxxxxxxx – nav stundā; “+” – pozitīvs vērtējums; “-” – negatīva vērtējums; i – vērtējums ieskaitīts; ni – vērtējums neieskaitīts.

3.5.1. UZDEVUMU ATBILSTĪBA SKOLĒNU INTERESĒM

10. klases skolēni visaktīvāk, radošāk un ar lielāko atdevi izpildīja tieši ar fotogrāfiju saistītos uzdevumus, šāds secinājums izdarīts, jo bija iespēja ar šiem pašiem jauniešiem strādāt ārpus praksē realizējamo uzdevumu kopas. Jaunieši centās parādīt savu domāšanas oriģinalitāti. Radoša darbība vislabāk apmierina jauniešu iekšējo nepieciešamību pēc pašnoteikšanās. Savukārt, radošās prasmes un iemaņas, kļūstot noturīgas, ir pamats patiesu estētisko vērtību radīšanai. Turklāt, ikvienam cilvēkam neatkarīgi no viņa izglītības mākslā piemīt vizuālās izteiksmes spējas, ir kāda konkrēta attieksme pret krāsām, formām. Ja cilvēkam tiek dota iespēja atklāt savu iztēli un izjūtas, tad šis atklājums var izrādīties viņam nozīmīgs. Skolēni varēja izbaudīt lielu fantāzijas brīvību, veidojot savus radošos darbus.

Ar fotogrāfiju saistīto stundu nolūks bija paplašināt skolēnu redzesloku attiecībā uz šo mākslas veidu. Daudziem pat nebija ienācis prātā, ka fotogrāfijai piemīt tik daudzi raksturi un iespējas kā to pasniegt.

Skolēnu iepriekšējā pieredze attiecībā uz fotogrāfiju ir bijusi diezgan liela, lielākā daļa prot paust un pamatot savu viedokli par foto, šādus secinājumus iespējams izdarīt, apkopojot anketēto skolēnu atbildes. Tādēļ ar 10. klases skolēniem strādāt bija samērā viegli, jo viņi ātri izprata uzdevumu prasības un prata tās veikli izpildīt.

Saskaņā ar vidējās izglītības vadlīnijām vizuālajā mākslā tās mācību mērķi ir harmoniski attīstīta (attīstīts intelekts, emocionāla garīgā pasaule, griba darboties), kulturāla personība ar aktīvu, ētiski estētisku, vērtējošu attieksmi pret esamību, vides kultūru, ar to saistīto dažādu veidu mākslu, pret līdzcilvēku un savu darbību.

Māksla ir valoda, kas saprotama visiem, kas cenšas to saprast. Tā ļauj just kopības sajūtu ar pārējiem cilvēkiem, pagātni un citām kultūrām. Iespēja uzzināt, spriest un darboties ar dažādu tautu kultūru mantojumu (uzdevumu kopā latviešu, amerikāņu, indiešu kultūras mantojums), palīdz

viņiem izprast atšķirības, novērtēt mākslas daudzveidību, vienlaicīgi veidojot savu kultūras identitāti.

Praktisko iespēju samērošana ar iecerētajiem uzdevumiem notika veiksmīgi, izņemot neparedzētus disciplīnas pārkāpumus stundu laikā. Materiālā bāze bija pietiekoša. Tika izmantoti skolā pieejamie materiāli, kā arī skolotājam nācās ieguldīt savus resursus, lai skolēniem būtu pēc iespējas lielākas iespējas radoši izpausties. Skolēnu atsaucība un aktivitāte bija ļoti laba.

Apkopojot anketas (skat. 1. pielik.) rezultātus, var izdarīt sekojošus secinājumus.

Atbildot uz pirmo jautājumu, 45% skolēnu secina, ka vizuālā māksla ir iespēja radoši izpausties, attīstīt iztēli, parādīt savas emocijas. 15% skolēnu domā, ka vizuālā māksla ir spēja iemūžināt vīziju vai domu, 20%, ka tā ir radošās darbības organizēšana. To, ka vizuālā māksla ir viss skaistais un dekoratīvais, apgalvo 20% jauniešu.

Lielākā daļa jauniešu ir pareizi izpratuši mākslas virzību, taču viņiem trūkst domāšanas dziļuma šajā jautājumā.

Otrajā jautājumā 60% skolēnu izvēlas atbildi, ka fotogrāfija ir māksla.

22% skolēnu apgalvo, ka foto ir māksla tikai tādā gadījumā, ja attēls izskatās pievilcīgi.

18% kā pamatojumu tam – kāpēc foto nav māksla, min fotografēšanas procesa pārāk lielo vienkāršību, kā arī to, ka tā ir mehāniska darbība.

Aplūkojot attēlus (skat. 2. pielik.) un sniedzot atbildi uz 3. jautājumu, 25% skolēnu apgalvo, ka abas fotogrāfijas ir māksla (gan pases foto, gan foto no mākslas žurnāla). Noliedzošu atbildi dod 75% skolēnu, savas domas pamatojot ar šādiem argumentiem:

- ✓ foto nav māksla vispār;
- ✓ pases foto nav māksla;
- ✓ pases fotogrāfija ir bezemocionāla;

- ✓ attēli ir nepievilcīgi.

Aplūkojot attēlus (skat. 3. pielik.) 77% skolēnu secina, ka viņiem tuvāka ir krāsainā fotogrāfija, viedokli pamatojot ar argumentiem:

- ✓ krāsas piešķir tēlam spilgtumu;
- ✓ krāsainā fotogrāfija ir dzīvāka, dabiskāka;
- ✓ krāsainajā vairāk emociju, melnbaltā fotogrāfija ir noslēgtāka un noslēpumaināka;
- ✓ krāsu foto ir jautrākas;
- ✓ melnbaltā fotogrāfija ir “stīva”.

Turpretī tikai 15% skolēnu atzīst, ka viņiem tīkamāka ir melnbaltā fotogrāfija:

- ✓ tā ir graciozāka, ieturētāka,
- ✓ melnbaltā fotogrāfija ir “elastīgāka”;
- ✓ tajā labāk atklājama personas būtība.

8% skolēnu apgalvo, ka tuvi abi fotogrāfijas veidi – gan krāsainā, gan melnbaltā, jo abiem esot savas stiprās puses.

No aptaujātajiem skolēniem 60% atzīst, ka paši nodarbojas ar fotografēšanu, 10% no viņiem – ka fotografēšana viņiem ir kā hobijs, ne tikai kā gadījuma rakstura kadru uzņemšana.

6. jautājumā skolēni no dotajiem variantiem izvēlas šādas fotogrāfijas priekšrocības salīdzinot ar gleznu vai skulptūru:

- a. Padara mirkli ticamāku, īstāku, (60%);
- b. precīzāk fiksējams mirklis, (40%);
- c. ātrāk izgatavojama un vieglāk saglabājama, (15%);
- d. ērtāka izmēra dēļ, (10%);
- e. tajā var attēlot vairāk detaļu, (15%);
- f. modelim jāpozē ļoti īsu laiku, (12%);
- g. cits variants, (8%).

Cits variants – ar fotogrāfijas palīdzību var notvert kadrus, kurus nevar uzgleznot vai atveidot skulptūrā.

Jautājumā par to kāda ir laba fotogrāfija, jaunieši piedāvā šādas atbildes:

- ✓ neizplūdusi, skaidra;
- ✓ kvalitatīva;
- ✓ rūpīgi pārdomāta, interesanta;
- ✓ krāsaina un skaista;
- ✓ melnbalta;
- ✓ kurā nav pārspīlējuma, fons nenomāc galveno objektu;
- ✓ kurā cilvēks izskatās “smuks”;
- ✓ dabiska;
- ✓ kurā var redzēt cilvēka patieso būtību;
- ✓ kurā nav sarkanu acu;
- ✓ kurā attēlots ticams, īsts mirklis;
- ✓ kurā skaidra doma;
- ✓ kura iepatīkas pašam.

Atbildes uz 7. jautājumu skan šādi:

- ✓ cilvēka tēls veidojas tad, kad viņš izceļas citu vidū ar kaut ko savdabīgu;
- ✓ tā ir būtība, kas arī ir galvenais mākslā;
- ✓ izskats;
- ✓ ja cilvēkam nav tēla, viņš nav nekas;
- ✓ vienkārši cilvēks ar tam piemītošiem plusiem un mīnusiem.

Uz jautājumu – kas veido tēlu fotogrāfijā, jaunieši atbild:

- ✓ fotogrāfs;
- ✓ vide, personība;
- ✓ raksturs, apģērbs, runa, manieres;
- ✓ ārējais izskats;
- ✓ cilvēka emocijas un jūtas;
- ✓ cilvēka formas.

No aptaujātajiem jauniešiem 70% atzina, ka ikdienā strādā pie sava tēla veidošanas, galvenokārt to izprotot kā kosmētikas lietošanu, gaumīgu

apgērbu un matu sakārtojumu. Pie sava tēla strādā maz vai vispār nestrādā 30% no aptaujātajiem, no kuriem 20% ir zēni.

Anketu aizpildot atkārtoti, 89% atzīst, ka fotogrāfija ir māksla, to pamatojot ar dažādiem argumentiem, pārliecinošākie no tiem:

- ✓ tajā var noķert mirkli, kuru tu pats reizēm nepamani;
- ✓ katra fotogrāfija ir unikāla;
- ✓ fotogrāfijā noteiktā kompozīcijā tiek iemūžināts notikums;
- ✓ fotogrāfija ir mākslas nozare;
- ✓ ar fotogrāfijas palīdzību ir iespējams parādīt cilvēka būtību, iekšējo sakaistumu.

Tātad, vairākums tomēr domā, ka fotogrāfiju var uzskatīt par mākslu, izpildot uzdevumu kopu, vairāki skolēni mainīja savas domas attiecībā uz šo apgalvojumu par labu tam.

Atbildot uz jautājumu – vai skolēni ikdienā strādā pie sava tēla veidošanas, atkārtotajā anketēšanā visi aptaujātie dod apstiprinošu atbildi, to vidū ir arī jaunieši, kas aizpildot anketu pirmo reizi, sniedza noliedzošu atbildi.

Var secināt, ka uzdevumi saistībā ar tēlu fotogrāfijā ir devuši skolēniem dziļāku ieskatu fotogrāfijas mākslinieciskajā būtībā, raisījuši interesi par šo mākslas veidu. Jaunieši guvuši ierosmes kā strādāt pie sava tēla veidošanas ikdienā.

NOBEIGUMS

Diplomdarba mērķis bija, pierādīt, ka vakara (maiņu) vidusskolas 10. klasē ar foto palīdzību ir iespējams radīt izpratni par tēla veidošanu fotogrāfijā un rosināt apgūto lietot, veidojot savu personīgo tēlu.

Ikviens mākslas veids spēj savā īpašā veidā audzināt personību, tai skaitā arī fotogrāfija. Ir būtiski skolēniem palīdzēt atrast vispiemērotāko pašizpaušmes veidu. Tēma saistībā ar fotogrāfiju tika izvēlēta tās svarīgās lomas dēļ mūsdienu mākslas pasaulē.

Ar izstrādātās uzdevumu kopas palīdzību Rīgas 14. vakara (maiņu) vidusskolas skolēni tika veiksmīgi iepazīstināti ar šo mūsdienās tik plaši pārstāvēto un daudzveidīgo mākslu - fotogrāfiju, kā arī palīdzēja orientēties tajā, vienlaicīgi arī aktivizējot un attīstot viņu radošo domāšanu.

Veicot uzdevumus, kuros uzsvars tika likts uz tēla veidošanu fotogrāfijā, skolēni domāja par savu tēlu sabiedrībā, vidē, kurā viņi dzīvo, kā viņu tēls ietekmē līdzcilvēkus un kā vide ietekmē viņu tēla veidošanos. Skolēnos radās asociācijas ar personīgo dzīvi, jo darbā izmantotās fotogrāfijas bija ļoti tiešas un stāstošas. Skolēni daudzos gadījumos sevi identificēja ar fotogrāfiju tēliem, jo šajā vecumā jaunieši, kaut arī šķietami pieauguši, tomēr vēl atrodas savas patiesās identitātes meklējumos.

Informējot skolēnus par fotogrāfiju kā mākslas veidu, tās vēsturi un lomu mūsdienās, tika izdarīti secinājumi, ka foto ir kļuvis par mūsdienu cilvēka dzīves neatņemamu sastāvdaļu. Būtībā jebkura fotogrāfija, ievietota mākslinieciskā kontekstā, var tikt uzskatīta par mākslu.

Lai pilnvērtīgi parādītu tēlu fotogrāfijā, mācību stundu ietvaros skolēnos tika viesta izpratne par tā veidošanu.

Māksla tradicionāli tiek izprasta caur mākslas tēliem. Tas ir pamats mākslas valodā, caur kuru notiek mākslinieka un mākslas skatītāja dialogs.

Tēls ir subjekts jebkurā vidē ar noteiktām īpašībām, iezīmēm, kas par sevi rada noteiktu vizuālo iespaidu, ar kuru tas atšķiras citu objektu

vidū. Tas nav tikai vizuālais izskats, bet sevī ietver arī garīgo attieksmi. Tātad, caur vizuālām kvalitātēm tiek radīta mākslas tēla iekšējā pasaule.

Var secināt, ka tēls ir palīgs māksliniekam, lai tas spētu fiziskā veidā atspoguļot savus pārdzīvojumus, atklāt šo emociju vissmalkākās nianšes, pielāgojot mākslas tēlu domai, ko viņš vēlas nodot skatītājam.

Organizējot ikvienu mācību stundu, tika paredzēta zināšanu, prasmju un iemaņu, kā arī radošās darbības un emocionālās pieredzes iekļaušana.

Pedagoģiskās, psiholoģiskās un mākslas literatūras studijas, kā arī skolēnu vecumposma iezīmju izpēte bija nepieciešama, lai konkretizētu mācību saturu, uzdevumus un mācību metodes, kā rezultātā radās iespēja padarīt mācību procesu pilnīgāku un ikvienam skolēnam piemērotāku.

Mācību stundās tika veicināta aktīva visu skolēnu darbība, neatkarīgi no viņu spējām. Tika sniegts atbalsts tiem, kuriem ir vāja ticība saviem spēkiem, skolēni tika iedrošināti un iedvesmoti. Skolotāja arī sekmēja spējīgāko audzēkņu talantu tālāku attīstību.

Vizuālās mākslas stunda ir izdevusies, ja skolēns tās laikā ne tikai tehniski pareizi strādā, bet arī pauž savas idejas un attieksmi. Tādēļ ir svarīgi ieinteresēt skolēnus, lai vārds *māksla* viņiem saistītos ar prieku un neveidotos negatīva pieredze.

Skolēnu darbu rezultāti tika analizēti un vērtēti atbilstoši 10 ballu sistēmai, tika izstrādāti vērtēšanas kritēriji, kas tika piemēroti katram uzdevumam atsevišķi, lai pedagogs spētu saglabāt objektivitāti arī tik radošā priekšmetā kā vizuālā māksla.

Izmēģinājuma darba rezultāti liecina, ka ne visi skolēni pietiekoši izmantoja savu radošo potenciālu. Tomēr bija atvērti pret netradicionālajām idejām mākslas stundās, oriģinālo pieeju to realizācijā. Mācību procesa laikā vairāki skolēni atbrīvojās no nedrošības, bailēm kļūdīties uzdevumu izpildē, iemācījās paust savu individualitāti darbos.

Vakara (maiņu) vidusskolas 10. klases skolēnu radošās darbības rezultātā radās daudzi oriģināli, izteiksmīgi darbi, kuru tapšanas procesā

skolēni dažādā veidā izmantoja jau esošās un jauniegūtās zināšanas par fotogrāfiju un tēlu tajā.

Lai pastiprinātu skolēnu interesi par fotogrāfiju un rosinātu jauniešus veiksmīgāk veidot savu tēlu un izprast tā lomu cilvēka dzīvē, izveidoto uzdevumu kopu būtu ieteicams realizēt mācību procesā arī turpmākajos gados strādājot skolā.

Kopumā mācību process īstenojās veiksmīgi. Sadarbība ar skolēniem noritēja pozitīvā gaisotnē. Lai gan vakarskolā, tās raibā kontingenta dēļ, darbs ar skolēniem nav viegls, tomēr prieks par redzamajiem rezultātiem liek domāt, ka šī darba autores pedagoga gaitas nebeigsies tikai ar diplomdarbam izstrādāto uzdevumu kopas realizāciju.

Darba rezultāti liecina par ikviena skolēna izaugsmi lielākā vai mazākā mērā. Par to liecina skolēnu dotās atbildes anketēšanas, kā arī pārrunu rezultātā.

Tēla veidošana fotogrāfijā ir labs veids kā jauniešiem likt paskatīties uz sevi no malas, kā arī attīstīt viņu radošo potenciālu kopumā. Uzdevumu realizācijas laiks bija vērtīga pieredze, uz kuras pamata iespējams ideju par tēlu fotogrāfijā padziļināt un radoši turpināt darbu ar šo mākslas veidu.

Diplomdarba mērķis ir sasniegts – ir pierādīts, ka vakara (maiņu) vidusskolas 10. klasē ar foto palīdzību ir iespējams radīt izpratni par tēla veidošanu fotogrāfijā un rosināt apgūto lietot, veidojot savu personīgo tēlu.

Var secināt, ka uzdevumu kopa ir devusi skolēniem dziļāku ieskatu fotogrāfijas mākslinieciskajā būtībā, raisījusi interesi par šo mākslas veidu. Jaunieši guvuši ierosmes kā strādāt pie sava tēla veidošanas ikdienā.

Darba hipotēze ir apstiprinājusies, jo darba rezultāti liecina, ka ar foto palīdzību ir panākta ikviena skolēna izaugsme izpratnes gūšanā par tēla veidošanu fotogrāfijā.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Albrehta Dz. Pētīšanas metodes pedagogijā. – R.: Mācību grāmata, 1998. – 104 lpp.
2. Balsona M. Kā izprast klases uzvedību. – R., 1995. –231 lpp.
3. Beļickis I. Vērtīborientēta mācību stunda. – R., 2000. – 342 lpp.
4. Borevs J. Estētika. – R.: Liesma, 1972. – 297 lpp.
5. Buņimovičs D. Praktiskā fotogrāfija. – Rīga: Liesma, 1968. – 272 lpp.
6. Dauge A. Audzināšanas ideāls un īstenība. – R., 1928. – 134 lpp.
7. Dauge A. Māksla un audzināšana. – R. Valtera un Rapas akc. sab., 1925. – 168.lpp.
8. Dauge A. Skolas ideja un tautas audzināšanas uzdevumi – R.: Valters un Rapa, 1924. – 29 lpp.
9. Gombrihs E. H. Mākslas vēsture. R.: vaigzne ABC, 1997. – 688 lpp.
10. Groiss B. Fotogrāfijas solījums // s t u d i j a. – 2002. – februāris, marts (22). – 52., 53. lpp.
11. Hedžko Dž. Fotografēšana. – R.: Zvaigzne ABC, 1994. – 213 lpp
12. Kagaine Z. Tēlainā domāšana vizuālajā mākslā. – R.: Zvaigzne ABC, 1999. – 64 lpp.
13. Karpova Ā. Personība (teorijas un to rādītāji). – R.: Zvaigzne ABC, 1998. – 178 lpp.
14. Kavacs V. Mākslas valodas pamati. – R.: Zvaigzne ABC, 1999. – 91 lpp.
15. Kļaviņa A. Vācu fotogrāfija ar Dieva skatu // s t u d i j a. – 2004. – aprīlis, maijs (35.). – 57.lpp.
16. Krese S. Pilsēta. Stāsti par Rīgu // s t u d i j a. – 2002. – oktobris/novembris – 34.lpp.
17. Kukaine J. Kas ir fotogrāfija? Sešas versijas no bezgalības//Foto kvartāls. – 2006. – marts/aprīlis/maijs – Nr 1. – 16. lpp.
18. Kundziņš M. dabas formu estētika.Bionika un māksla. – R.: SIA “Madris”, 2004. – 167 lpp.

19. Mikuljins V. *Fotogrāfija 25 nodarbībās.* – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1960. – 456 lpp.
20. Pieredze. *Veiksmes formula.* // Foto. Iv. *Žurnāls par fotogrāfiem, fotogrāfiju un fototehniku.* – 2003. – oktobris (Nr. 0). – 80.lpp.
21. Plotnieks I. *Psiholoģija ģimenē.* – R.: Zvaigzne, 1988. – 172 lpp.
22. Sadovska M. *Arī ielas bērni grib mācīties.* // *Skola un ģimene*, Nr. 11/ 1997, 16. – 19. lpp.
23. Students J.A. *Bērns, pusaudža un jaunieša psiholoģija.* R., 1935. – 255 lpp.
24. Students J.A. *Vispārīgā pedagogija. Zinātne un māksla sevis un citu audzināšanā. 1. daļa.* – R.: RaKa, 1998. – 330 lpp.
25. Students J.A. *Vispārīgā pedagogija. Zinātne un māksla sevis un citu audzināšanā. 2. daļa.* – R.: RaKa, 1998. – 224 lpp.
26. Svence G. *Attīstības psiholoģija.* – R.: Zvaigzne ABC, 1999. – 157 lpp.
27. Svence G. *Skolēna pozitīvā pašizjūta pedagogiskajā sakarsmē skolā* – R., 1995. – 157. lpp.
28. Tifentāle A. *Vērot un būt novērotam. Eliass Hasoss.* //Foto kvartāls. – 2006. – marts/aprīlis/maijs – Nr 1. – 38. lpp.: il., fotogr.
29. *Vidējās izglītības vadlīnijas vizuālajā mākslā.* – R.: Izglītības ministrija,1993. – 9 lpp.
30. *Vizuālā māksla. Mācību programma 1. – 9. klasei.* – R.: 2001. – 100 lpp.
31. *Vizuālā māksla. Vispārējās vidējās izglītības standarts.* R. – 2001.
32. *Vidusskolas didaktika / red. Skatkins, M.* – R.: Zvaigzne, 1984. – 289 lpp.
33. Zirdziņa V. *Vizuālās mākslas valodas ābece.* – R.: Sprīdītis, 1995. – 95 lpp.
34. Zelmenis V. *Īss pedagogijas kurss.* Rīga, 1991. – 253 lpp.
35. Žukovs L. *Ievads pedagogijā.* – R.: Raka, 1998. – 233 lpp.

36. Andy Warhol. His Art and Life (1928 – 1987). Produced by Regional Program Office, Vienna, RPO 2001,; il.
37. The Art Book, Phaidon press limited, 1994.
38. Gaidskell C.D., Hurwitz A., Day. M. Children and their art. New York, 1982. – 487 lpp.
39. А. В. Гулыга. Принципы эстетики. – М.: издательство политической литературы, 1987. – 285 с.
40. А. Л. Казин. Художественный образ и реальность. Л.: издательство Ленинградского университета, 1985. – 118 с.
41. Ан. Дремов. О художественном образе. М.: Советский писатель, 1956. – 225 с.
42. Арнхейм Р. Новые очерки по психологии искусства. М.: Прометей, 1994. – 352 с.
43. В. В. Бычков. Эстетика. М.: Проект, 2003. – 375 с.
44. Выготский Л. Психология искусства. – Минск, 1998. – 342 с.
45. Голубева О. Л. Основы композиции. М.: Изобразительное искусство, 2001. – 145 с.
46. Лук. А. Н. Психология творчества. М., 1978. – 207.с.
47. Brandinga vārdnīca [Elektroniskais resurss]. – <http://www.omni.lv/branding/brandings/vardnica>
48. Izglītības ministrijas mājas lapa [Elektroniskais resurss]. – <http://isec.gov.lv/saturs/standarti/vadlvizm.htm>
49. Cindy Sherman [Elektroniskais resurss]. – <http://www.temple-edu/photo/photographers/cindy/film>
50. Cindy Sherman [Elektroniskais resurss]. – [http://www.masters – of – photography.com/s/sherman/sherman_7_full.htm](http://www.masters-of-photography.com/s/sherman/sherman_7_full.htm)
51. Изобразительное искусство и фотография [Elektroniskais resurss]. – <http://art.rin.ru/cgi-bin/index.pl?id=51>

ANOTĀCIJA

Diplomdarba nosaukums ir “Tēla veidošana fotogrāfijā vizuālās mākslas stundās vakara (maiņu) vidusskolas 10. klasē”.

Diplomdarba mērķis ir pierādīt, ka vakara (maiņu) vidusskolas 10. klasē ar foto palīdzību ir iespējams veidot izpratni par tēla veidošanu fotogrāfijā un rosināt apgūto lietot veidojot savu personīgo tēlu.

Diplomdarba hipotēze – ar foto palīdzību ir iespējams skolēnos veidot izpratni par tēla veidošanos fotogrāfijā un radīt vēlmi apgūto lietot veidojot savu personīgo tēlu.

Autores galvenā doma, veicot šo darbu, ir atraisīt skolēnos interesi par tēlu caur fotogrāfiju. Raisīt dziļāku domāšanu par tēlu fotogrāfijā un jauniešu personīgajā pieredzē. Papildināt skolēnu līdzšinējās zināšanas par mākslas vērtībām.

Darba rezultāti liecina par ikviena skolēna izaugsmi lielākā vai mazākā mērā. Izmantojot foto materiālus uzdevumu realizēšanā, skolēnos izdevās veidot izpratni par tēla veidošanu fotogrāfijā. Par to liecina skolēnu dotās atbildes anketēšanas, kā arī pārrunu rezultātā. Domājams, ka jaunieši guva daudzas ierosmes, lai turpinātu strādāt pie sava personīgā tēla ikdienā.

ABSTRACT

The title of the graduation work is “Making the image in photograph during the visual art lessons in form 10 at an evening school.”

The objective - to prove that it is possible to promote the comprehension of making the image in photograph with the help of photo in form 10 at an evening school.

The hypothesis of the graduation work-it is possible to promote pupils’ understanding of making the image in photograph with the help of photo and stimulate to use these principles in building up their own images.

The main task for the author was to rouse the interest about image through photograph and also to deepen observing the images in photographs from their own experience. One of the aims was also replenishing pupils’ former knowledge about the art values.

The results of the work show that every pupil’s development in this field has improved more or less. The students’ understanding of the image making in photograph was obtained by using the material about photos in accomplishing the tasks. It was proved by discussions and pupil’s answers in the questionnaires. The author believes students have got many impulses to continue improving their personal images further.

PIELIKUMI

1. PIELIKUMS**ANKETA 10. KLASEI**

Anketas mērķis ir noskaidrot skolēnu viedokli par fotogrāfiju un tēlu tajā, pieredzi šajā jomā.

Iegūtie dati tiks apkopoti un izmantoti Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes skolotāju izglītības nodaļas studentes diplomdarbā.

1. Kas pēc tavām domām ir vizuālā māksla?

---

2. Vai fotogrāfija, tavuprāt, ir māksla?

- a. Jā
- b. Nē

Kāpēc? _____

---

3. Aplūko attēlus (pielikums Nr. 2) – vai abas fotogrāfijas var uzskatīt par mākslu?

- a. Jā
- b. Nē

Ja nē, kur ir atšķirība?

---

4. Aplūkojot attēlus (pielikums Nr. 3) - kurš fotogrāfijas veids tev ir tuvāks?

- a. Krāsainā
- b. Melnbaltā

Ar ko tās atšķiras savā raksturā?

---

5. Vai tu nodarbojies ar fotografēšanu?

- a. Jā
- b. Nē

Ja jā, vai tā ir:

- a. Hobijs
- b. Gadījuma rakstura fotografēšana

6. Kādas, tavuprāt, ir fotogrāfijas priekšrocības salīdzinot ar gleznu vai skulptūru?

- h. Padara mirkli ticamāku, īstāku;
- i. precīzāk fiksējams mirklis;
- j. ātrāk izgatavojama un vieglāk saglabājama;
- k. ērtāka izmēra dēļ;
- l. tajā var attēlot vairāk detaļu;
- m. modelim jāpozē ļoti īsu laiku;
- g. cits variants:

---

7. Kāda, pēc tavām domām, ir laba fotogrāfija?

---

8. Kas, tavuprāt, ir cilvēka tēls?

---

9. Kas veido tēlu fotogrāfijā?

---

10. Vai tu strādā pie sava tēla veidošanas ikdienā?

- a. Jā
- b. Nē

Ja jā, kādā veidā?

Tavs dzimums:

- a. Vīrietis
- b. Sieviete

Cik tev gadu? _____

☺ **Paldies par atsaucību!!!!** ☺

Marina Meirsa

2. PIELIKUMS

1)

2)

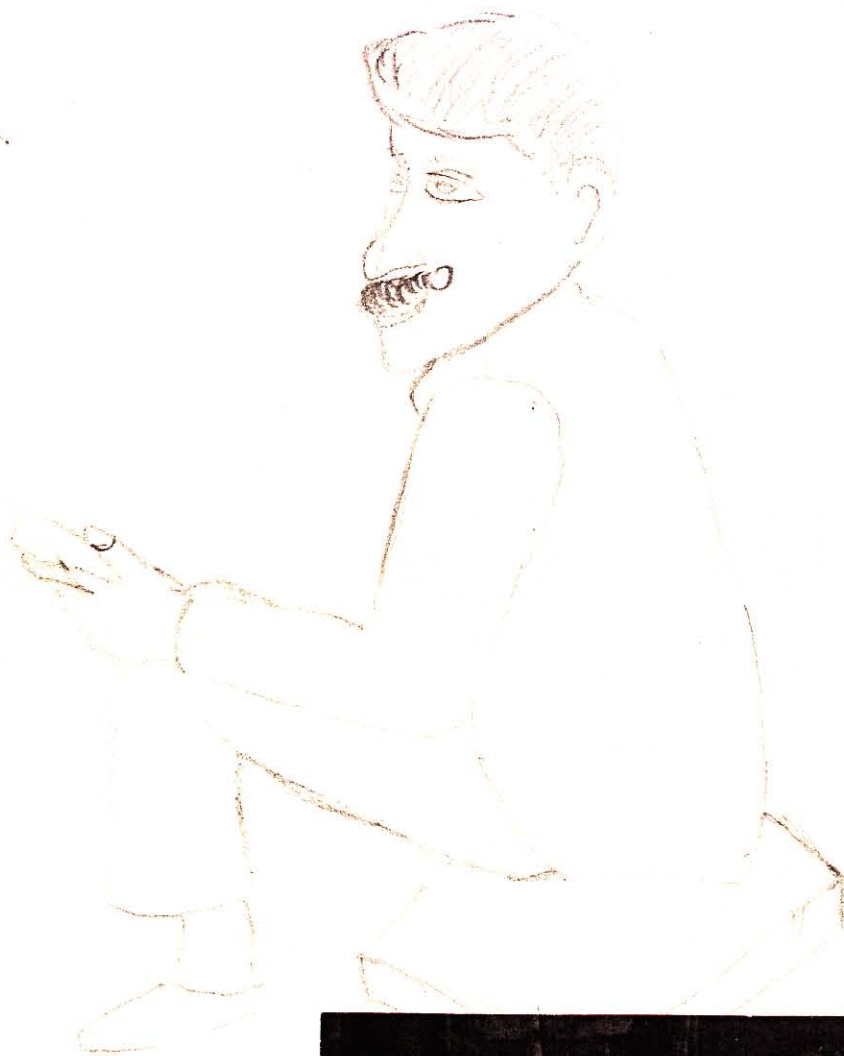

6. PIELIKUMS

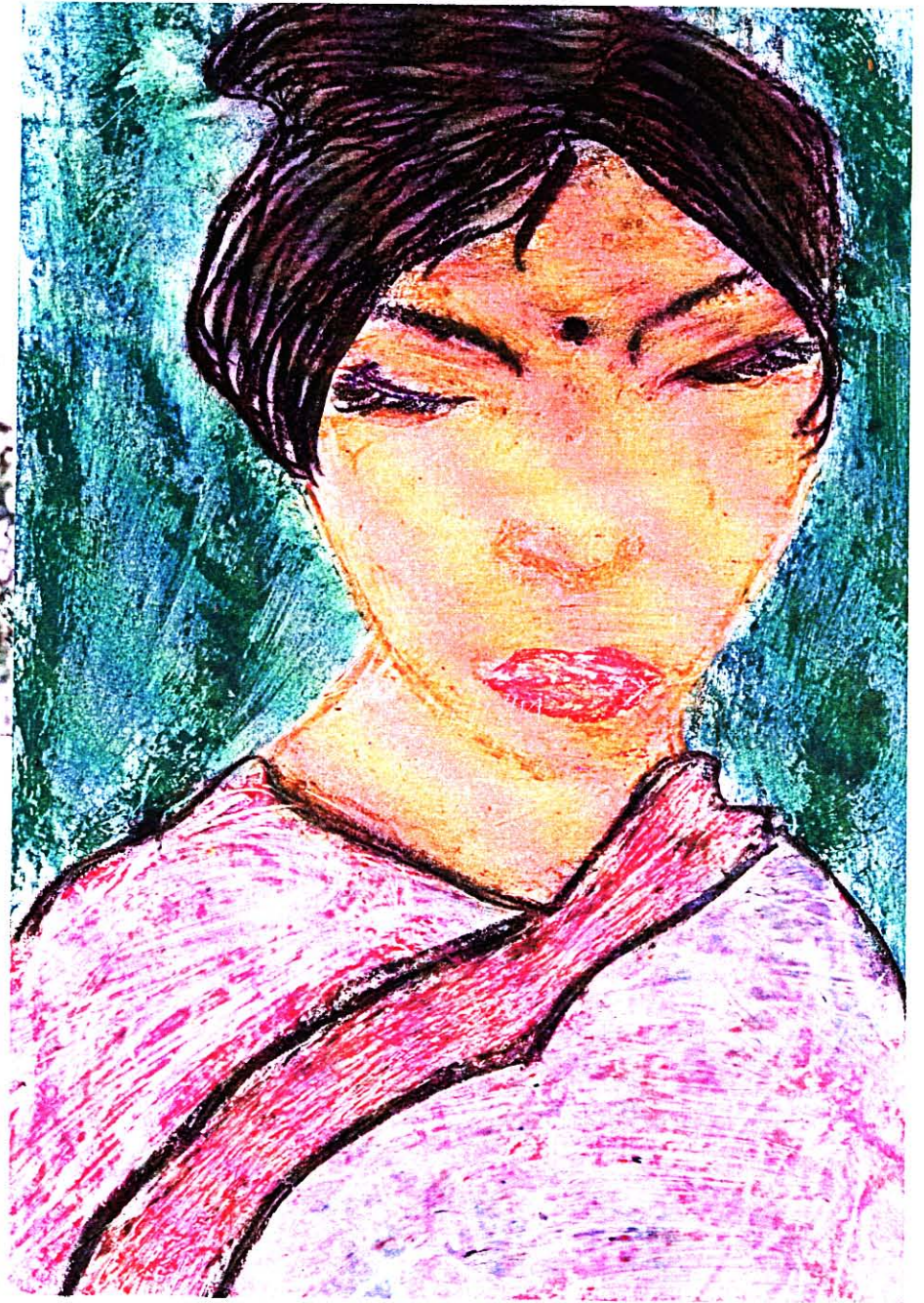
SKOLĒNU DARBI.
EKSPERIMENTI AR TĒLU II
(Mācību stundas plāns Nr. 7)

Gundega Briede

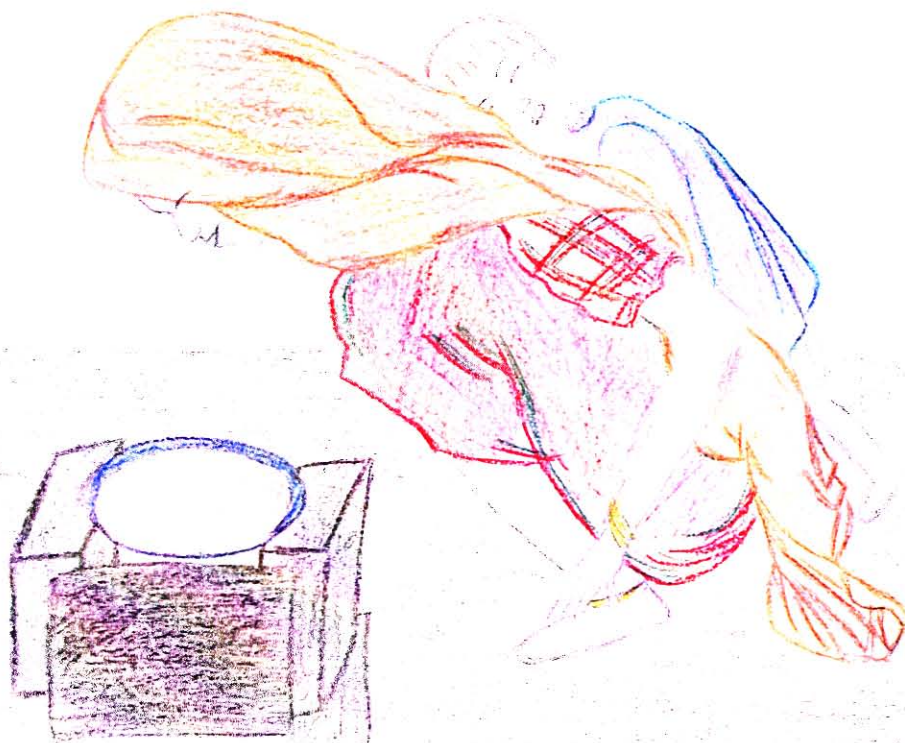
Jānis Bole

Gundega Briede

5. PIELIKUMS

SKOLĒNU DARBI.
EKSPERIMENTI AR TĒLU I
(Mācību stundas plāns Nr. 6)

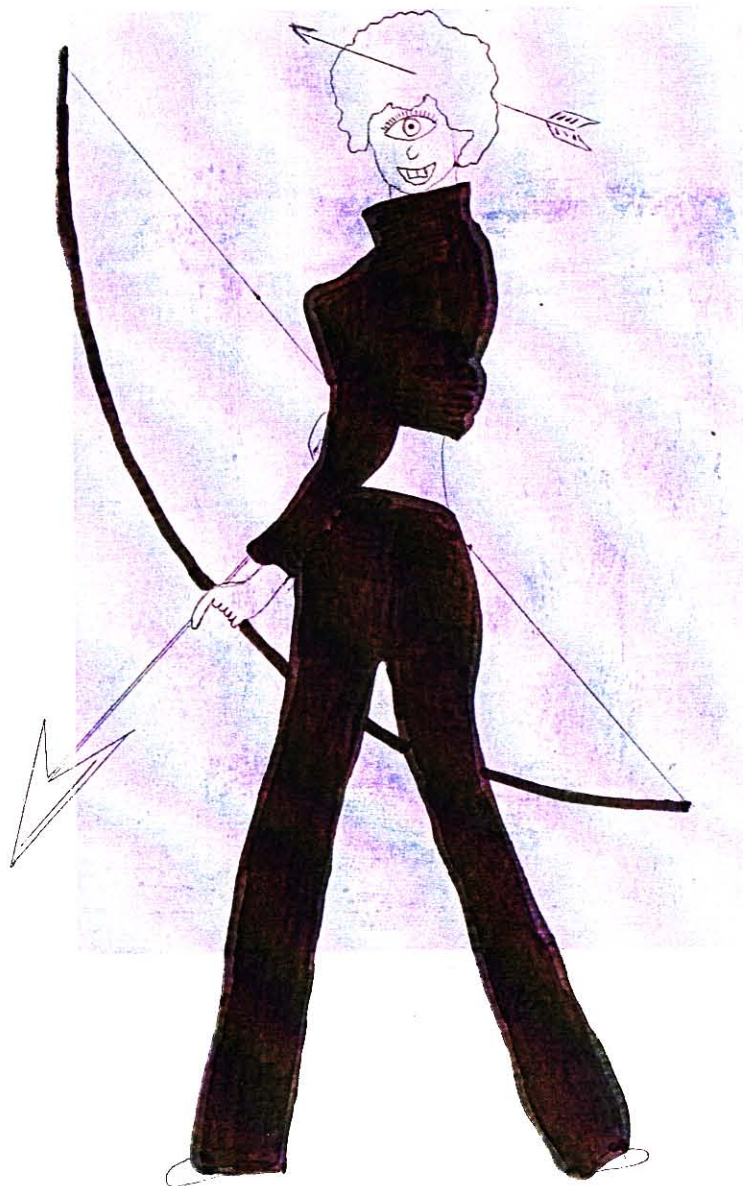
Rasa Klebā

Ilze Remere

Mairita Gintere

Egils Akimovs

4. PIELIKUMS

SKOLĒNU DARBI.

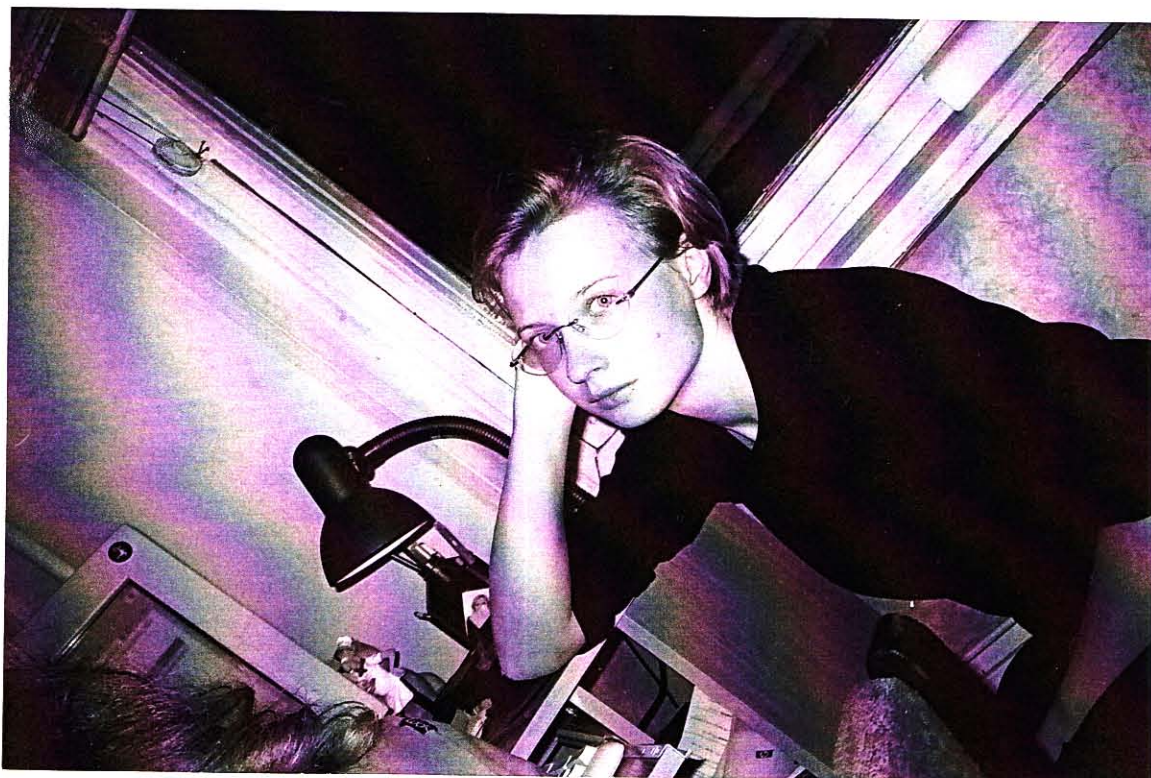
FOTOGRĀFIJAS TONĀLĀ UN KOMPOZICIONĀLĀ STUDIJA

(Mācību stundas plāns Nr. 4, 5)

Zaiga Putāne

3. PIELIKUMS

2. PIELIKUMS

1)

2)

No Intas Rukas fotogrāfijas kolekcijas "Latvijas ļaudis" 1986

No Intas Rukas fotogrāfiju kolekcijas "Latvijas ļaudis" 1998

11. PIELIKUMS

UZSKATES MATERIĀLI
INTAS RUKAS FOTOGRĀFIJU TĒLU ANALĪZE
(Mācību stundas plāns Nr. 8)

No Intas Rukas fotogrāfiju kolekcijas "Latvijas ļaudis" 2000

Untitled Film Still # 35, 1979

Untitled Film Still # 14, 1978

Untitled Film Still # 13, 1978

Untitled Film Still # 7, 1978

10. PIELIKUMS

UZSKATES MATERIĀLI
TĒLS SINDIJAS ŠĒRMANES DAIĻRADĒ
(Mācību stundas plāns Nr. 11, 12)

Untitled Film Still # 3, 1978

Untitled Film Still # 6, 1978

Bilde Nr. 4

Bilde Nr. 3

Bilde Nr. 4

Bilde Nr. 3

9. PIELIKUMS

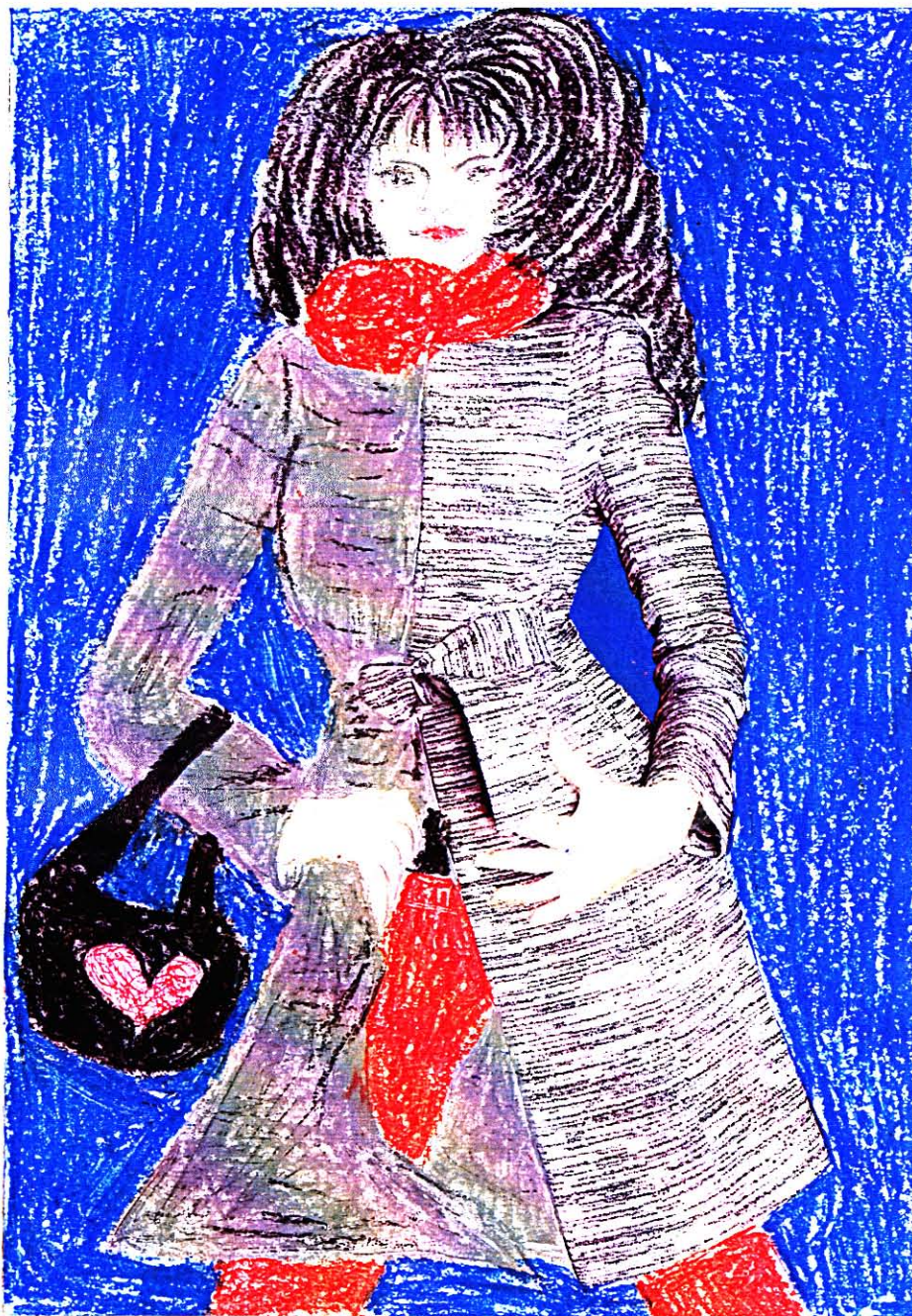
SKOLĒNU DARBI.
PĀRGĒRBŠANĀS SPĒLE
(Mācību stundas plāns Nr. 11. 12)

Bilde Nr. 1

Bilde Nr. 2

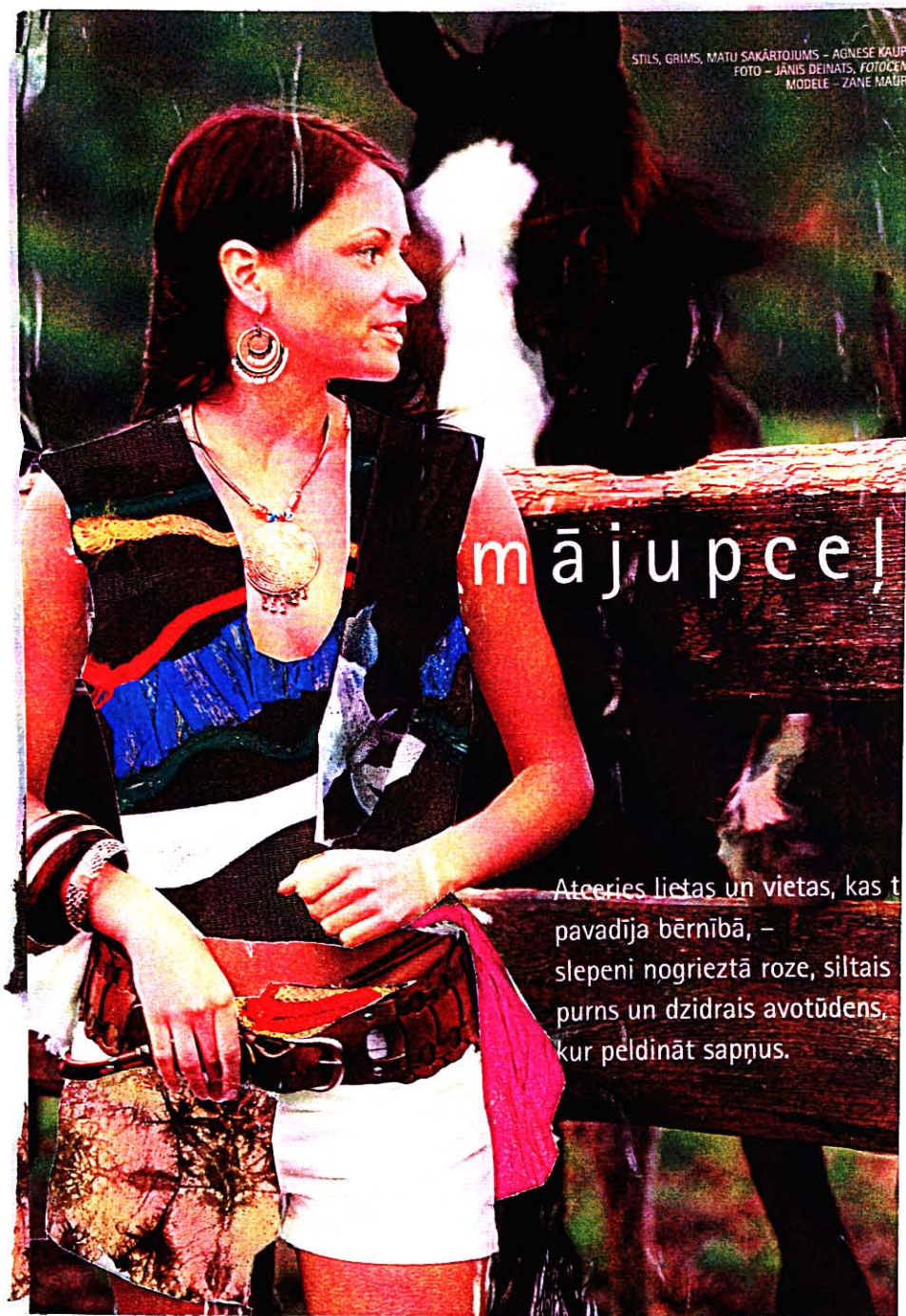
Indra Ermansone

8. PIELIKUMS

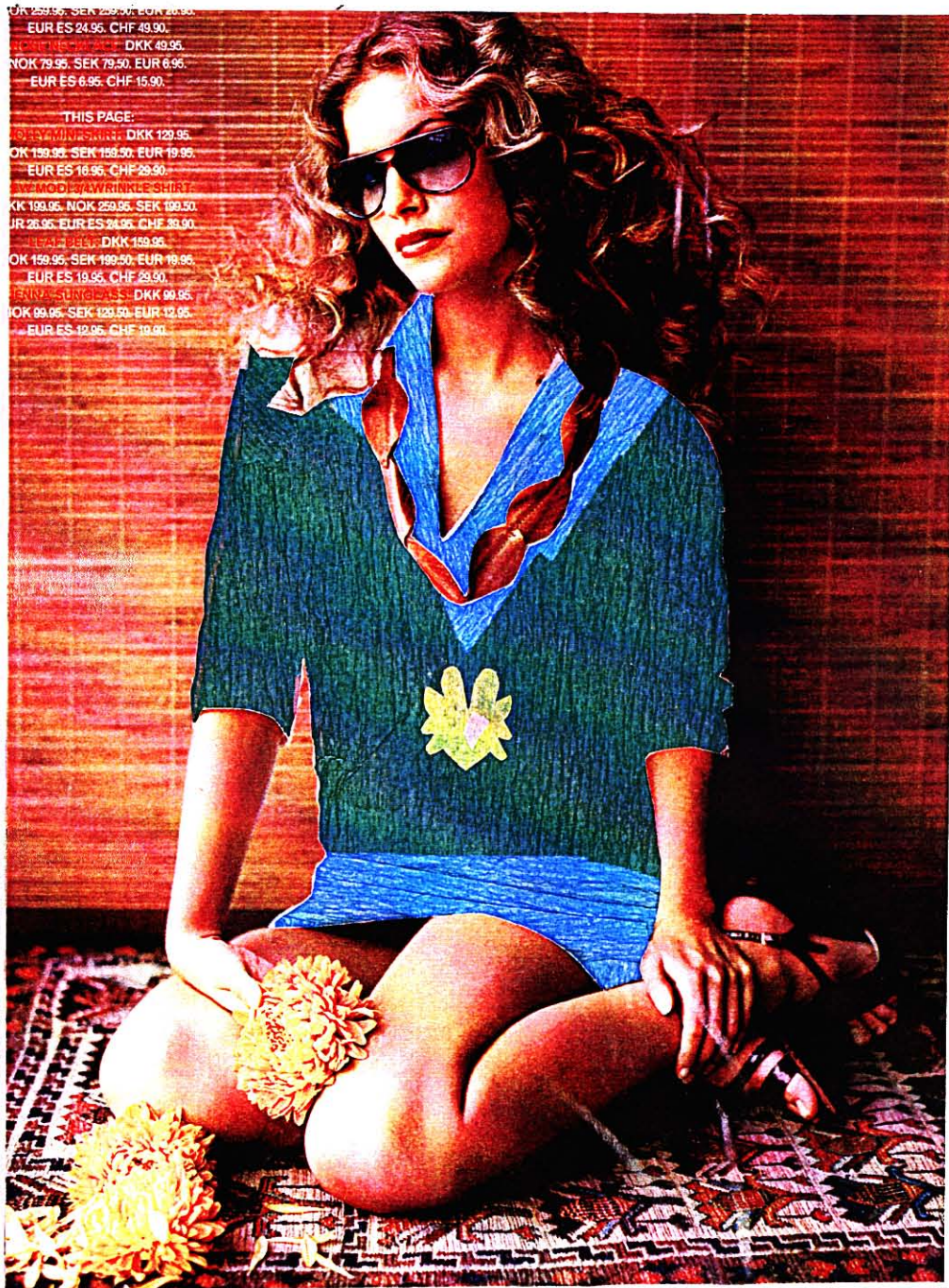
SKOLĒNU DARBI.
TĒLA VEIDOŠANA KOLĀŽAS TEHNIKĀ II
(Mācību stundas plāns Nr. 10)

Gundega Briede

Ilze Remere

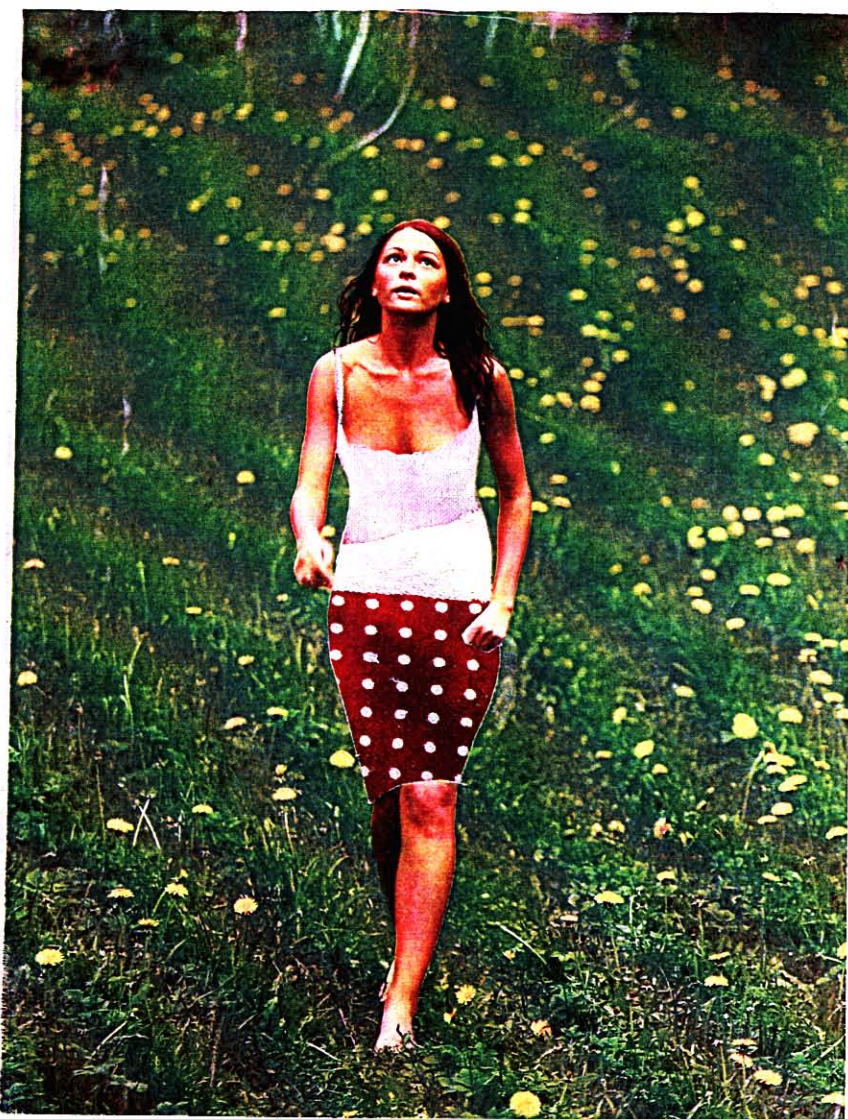
Ramona Skoromko

7. PIELIKUMS

SKOLĒNU DARBI.

TĒLA VEIDOŠANA KOLĀŽAS TEHNIKĀ I

(Mācību stundas plāns Nr. 9)

Zaiga Putāne

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte
Skolotāju izglītības nodaļa

Vizuālās mākslas un mākslas vēstures
Skolotāja profesionālā studiju programma

Dace Kaša
Stud. apl. Nr. SkVi 010027

Tēla veidošana fotogrāfijā vizuālās mākslas
stundās vakara (maiņu) vidusskolas

10. klasē

Diplomdarbs

Zinātniskais vadītājs:
Vladimirs Kincāns, Dr.phil., asoc.prof.

.....

Recenzents:

.....

Rīga 2006